

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVII. ÉVFOLYAM.
KILENCEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1912.
NOVEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VII. STEFÁNIA-UT 16. SZÁM.

Tanítóképzés.

Jubiláris kiállításunk tervezete.

Tekintetes Tanárkar!

A kiskunfélegyházi közgyűlés elhatározta, hogy 1914-ben, Budapesten jubiléris közgyűlést rendez. Egyesületünk huszonöt évi serény munkásságának ez ünnepnapjain tehetünk-e nagyszerűbbet, minthogy megmutatjuk a magyar kultúra terjesztése érdekében kifejtett munkásságunk eredményét.

Lássá a nagyközönség, kinek lelkében még a régmúlt idők félművelt tanítójának képe él, a mai tanítóképzés színvonalát s becsülje meg a tanítói hivatalt, annak értéke szerint.

Lássák középfokú iskoláknál működő kartársaink, hogy a didaktika terén méltó versenytársaik vagyunk.

Lássák régebbi tanítványaink, hogy amióta ők kimentek az életbe, haladt a tanítóképzés s sok a pótolni valójuk.

Végül mutassuk meg felettes hatóságainknak, hogy öntudatosan értékeljük a magyar tanítóképzés magasra tűzött célját s teljes erőnkől annak megvalósulására törekszünk.

A kiállítás sikerének első feltétele azonban az egyesület minden tagjának megfeszített munkája. Azért kérjük a Tekintetes Tanárkart, vitassa meg a kiállítás gondolatát és értesítsen arról, hogy a tanítóképzés gazdag munkakörének mely részletét szeretné feldolgozni.

Lechnitzky kartársunk részletes tanulmányokat végzett külföldön a kiállítás rendezésére vonatkozólag. Gondolatait folyóiratunkból ismerjük. A választmány kiküldött bizottsága az elnökség által beterveztett tervezethez hozzájárult s ennek alapján a választmány megbizta a főtítkárt a tervezet részletes kidolgozásával. A

következőkben általános tájékoztatásul rendszeresen feltárjuk az egyes tárgykörök anyagát, hogy minden intézet és minden szaktanár azt a munkakört válassza ki, mely egyéniségének legjobban megfelel s melyben legtökéletesebbet tud alkotni. Ha van valakinek a tanítóképzés köréből kedvenc munkaterülete, melyet vázlatunkban nem érintettünk, legyen szives jelentse be azt minél előbb, hogy végleges munkaprogramunkba felvehessük.

A kiállítás célja a normális tanítóképző bemutatása a valóság kereteiben. Azért vagy valamely kiállítási épületet fogunk átalakítani tanítóképzővé, vagy valamely fővárosi tanítóképző-intézet természetes kereteit fogjuk felhasználni s így mindent a maga helyén, természetes viszonyok között mutatunk be. A botanikus kert berendezését egy tényleges botanikus kerttel; a fizikai demonstráló felszerelést és a gyakorlatok rendjét normális fizikai szertárral és a munkateremben összeállított munkasorozattal; a zene-gyakorló szobát izlésesen berendezett zongora-gyakorló szobával; a gyakorlóiskolát teljesen felszerelt gyakorlóiskolával fogjuk a kiállításon bemutatni.

A munkafelosztás lehetőségére szolgál az alábbi beosztás.

I. A tanítóképző-intézetek építése, berendezése és a tanítás munkájához szükséges jókarban tartása.

- A) 1. A tanítóképző beosztása.
- a) Az adott keretek felhasználásával valóságos kivitelben.
 - b) Tervekben, rajzokban, fényképekben, modellekben.
2. Az intézet kertje és udvara szintén a) és b) szerint.¹⁾
 3. Az intézet belsejének izléses berendezése, mindannak elhelyezése, ami nem tartozik szorosan az egyes tárgyakhoz, de ami az intézetben szükséges és hasznos. (Fogadószoba, igazgatói iroda, tanári tanácskozó, orvosi rendelőszoba stb.)
 4. A fűtésre, szellőztetésre, világításra, takarításra vonatkozó normális felszerelés és intézkedés. Ezekre vonatkozó vizsgálatok feldolgozása.
- B) 1. Az internátus beosztása.
2. A dolgozó szobák berendezése.
 3. A háló, mosdó berendezése, a szekrények elhelyezése.
 4. A folyosók, a társalgó- és olvasóterem berendezése.

¹⁾ A továbbiakban e két pontot nem fogjuk mindig külön említeni.

5. Az internátusi rend. Az internátusi életre vonatkozó adatok feldolgozása.
6. Az internátus gazdasági viszonyai. A növendékek táplálására vonatkozó adatok.¹⁾

II. A gyakorlóiskola.

A gyakorlóiskola helyiségei: a tanterem és egy nagy szertár, mely egyszersmind a vezető szobája; esetleg második kisebb tanterem.

- A) 1. A tanterem izléses berendezése.
2. A szertár berendezése.
 - a) Magyar nyelv szemléltető eszközei,
 - b) számtan és mértan szemléltető eszközei,
 - c) beszédértelemgyakorlatok,
 - d) természettudományok,
 - e) földrajz, különös tekintettel a lakóhely ismertetésére,
 - f) történelem, alkotmánytan,
 - g) rajz,
 - h) ének,
 - i) kézi munka szemléltető eszközei,
 - j) ifjúsági könyvtár,
 - k) tanítói könyvtár felszerelése.
 3. A tanító készítményei.
 4. A tanulók alkotásai.
 5. A gyakorlóiskola ügyvitele.
 6. A gyakorlóiskolai tanulók testi és lelki vizsgálata. Erre vonatkozó naplók, táblázatok.
 7. A gyakorlóiskola tanmenete, mellékelve a tanulók munkáit.
- B) 1. A gyakorlati tanítások beillesztése a tanmenetbe.
2. A gyakorlóiskola vezetőjének munkája az előkészítésknél és bírálatoknál s az írásbeli tervezetek átvizsgálásánál.
 3. A gyakorlati tanítások hatása a gyakorlóiskola vezetőjének munkájára.
 4. A növendékek hospitálása a gyakorlóiskola szempontjából.
- C) A szaktanárok a gyakorlóiskolában. Ujabb módszerek.
- D) Ismétlőiskola.
- E) Ifjúsági egyesület.

¹⁾ Az internátusnál a gazdasági viszonyok csak pedagógiai vonatkozásaikban tüntetendők fel.

III. A képző-intézet egyes szaktárgyai.

1. *Hitoktatás és vallási élet.*
2. *Neveléstan és gyakorlati kiképzés.*

Rendelkezésre bocsájtanánk egy tantermet, egy nagy laboratóriumot s esetleg egy kisebb könyvtárhelyiséget.

- a) A tanterem és laboratórium berendezése.
- b) A testtani kísérletek, demonstrációk és feladatok tanmenetszerű összeállítása.
- c) A lélektan tanmenete a megfigyelések, feladatok és kísérletek, valamint azok feldolgozásának rendszeres összeállítása.
- d) A neveléstan és módszertan tanmenete.
- e) A nevelés történetének feldolgozása.
- f) A könyvtár összeállítása, a kötelezett és ajánlott olvasmányok külön feltüntetésével.
- g) A gyakorlati kiképzés.
 - α) Előkészítés;
 - β) tanítási tervezetek;
 - γ) bírálat;
 - δ) mintatanítások fejtegetése és didaktikai feldolgozása.
- h) Gyakorlóiskolai megfigyelések szempontjai.
- i) A tanár munkái, melyekkel a tanítást szemléletesebbé teheti.
- k) A növendékek munkái.

3. *Magyar nyelv és irodalom.*

4. *Német nyelv.*

Rendelkezésünkre áll a magyar és német nyelvre közös tanterem és egy-egy kisebb könyvtárhelyiség. A magyar- és németnyelv tanításának bemutatására kiállíthatunk:

- a) Tanmeneteket szemléltető eszközökkel.
 - b) Kötelezett és ajánlott olvasmányokat, tanári kézi könyvtárt, (osztályonként is tagolható).
 - c) Dolgozatokat.
 - d) A népiskolai anyag didaktikai feldolgozása.
 - e) Eszköz és képgyűjtemény a direkt módszerhez.
5. *Földrajz.*
 6. *Történet.*
 7. *Alkotmánytan.*

E három tárgyhoz rendelkezésünkre áll egy tanterem s egy nagyobb, esetleg két kisebb szertár és könyvtárhelyiség.

Földrajz.

- a) Csillagászati földrajz tanmenete szemléltetési eszközökkel.
- b) Fizikai földrajz tanmenete szemléltetési anyaggal. Metrologiai állomás, megfigyelések feldolgozásával.
- c) Földrajzi tanmenet szemléltetési eszközökkel.
- d) Kézi könyvtár, olvasmányok összeállításával.
- e) A tanár és a növendékek alkotásai, kirándulások és gyakorlatok.
- f) Népiskolai vonatkozások.

Történet és alkotmánytan.

- a) Tanmenet szemléltetési eszközökkel.
- b) Könyvtár, forrásmunkák külön megjelölésével.
- c) Régiségtan.
- d) Népiskolai feldolgozás.

8. *Mennyiségtan.*

Tanterem s kis szertár.

- a) Tanmenet szemléltetési eszközökkel, különös tekintettel a függvénytan részletes kidolgozására.
- b) A tanulók iskolai és házi dolgozatai.
- c) Földmérési eszközök és terepfelvételek.
- d) Kézi könyvtár különös tekintettel a példatárakra.
- e) Népiskolai feldolgozás.

9. *Természetrájs.*10. *Vegyten.¹⁾*

Tanterem, nagy szertár és kis szertár.

- a) A tanterem és munkaterem berendezése.
- b) Állattani gyűjtemény.
- c) Növényteni gyűjtemény.
- d) Ásványtani gyűjtemény.
- e) Vegytani felszerelés.
- f) Biológiai gyakorlatok menete, valóságban szemléltetve.
- g) Biológia tanmenete.
- h) Ásványtan-vegytan tanmenete demonstrációkkal és gyakorlatokkal.
- i) A tanulók megfigyelései és kísérletei. Feladatok.
- h) Kirándulások és kirándulási naplók.
- l) Állatok és növények ápolása, aquariumok, terrariumok, virágok stb.

¹⁾ A kémia esetleg a fizikával is összeköthető.

m) Botanikus kert.

n) Könyvtár különös tekintettel határozó munkákra.

o) Népiskolai gyűjtemények összeállítása, didaktikai vonatkozások.

11. *Természettan.*

Tanterem s nagy szertár.

a) Tanterem felszerelése.

b) Szertár és munkahelyiség felszerelése.

c) A gyakorlatok menetének összeállítása a szükséges felszerelésekkel.

d) A tanmenet-, bemutató kísérletek feltüntetésével.

e) Kézi könyvtár.

f) A tanár munkái.

g) A növendék munkái, gyakorlati füzetek, összeállított eszközök, kísérleti eredmények.

h) Népiskolai didaktikai vonatkozások feldolgozása.

12. *Egészségtan.*

Kis szoba vagy valamely szertár elkerített része.

a) Egészségtani felszerelés összeállítása.

b) A népiskolában végzendő egészségügyi vizsgálatok gyakorlati feldolgozása.

c) Tanmenet.

d) A tanár és a növendékek munkái, a kézi könyvtár.

e) Az egészségügyi tanítása a népiskolában.

13. *Gazdaságtan.*

Nagy munkaterem, mely egyszersmind szertár.

a) Szertári felszerelés összeállítása.

b) Gyakorlatok összeállítása.

c) Gazdasági- és iskolakert berendezési tervek.

d) Könyvtár.

e) A tanár s a növendékek munkái.

f) Népiskolai vonatkozások.

14. *Ének és zene.*

Nagy és kis tanterem, szertár és gyakorló szobák.

a) Tanmenet a methodikai eljárás feltüntetésével.

b) Tanítási-, szemléltető- és segédeszközök gyűjteménye.

c) Tanterem és zongoragyakorló berendezése.

d) Kézi könyvtár.

e) A növendékek munkái.

f) Népiskolai vonatkozások.

15. *Rajz.*
16. *Írás.*
Tanterem és nagy szertár.
a) Tanterem és szertár felszerelése.
b) Tanmenet methodikai szempontok feltüntetésével.
c) Növendékek munkái
d) Könyvtár.
e) Népiskolai vonatkozások.
17. *Kézimunka.*
Műhely és esetleg kis szertár.
a) Kézimunka-műhely berendezése.
b) Tanmenet valóságos készítményekkel.
c) Hogy szolgálja a kézimunka az egyes szaktárgyakat.
d) A népiskolai vonatkozások.
18. *Női kézimunka.*
Kézimunka-terem.
a) Kézimunka-terem felszerelése.
b) Tanmenet kézimunkákkal.
19. *Háztartástan.*
Szertár.
a) Tanmenet a szükséges eszközökkel és gépekkel.
b) Gyakorlatok eredményei.
20. *Torna.*
Tornaterem, mosdó, ruhatár, szertár, udvar.
a) Tornaterem és a többi helyiségek felszerelése.
b) Tanmenet methodikai feldolgozása.
c) Népiskolai vonatkozások.
d) Játékdélutánok munkaterve.

IV. A tanítóképző-intézeti ifjuság.

- A) a) A tanulók iskolai és tanulmányi elfoglaltsága.
b) Az önképző-körök.
c) Segítő egyesületek.
d) Abstinens egyesületek.
e) Más egyesületek.
f) Egyes tanulók privát munkái.
g) Az ifjuság társadalmi élete.
- B) Az ifjuságra vonatkozó adatok feldolgozása.

V. Az országos egyesület s a tanárok.

- A) Az egyesület multja különös tekintettel arra, hogy menyiben járult a tanítóképzés munkájának fejlesztéséhez.
- B) a) A tanárok képzése.
 b) A tanárok hivatalos munka-köre.
 c) A tanárok tudományos és irodalmi működése.
 d) A tanárok társadalmi munkája.

Ezen tervezet nemcsak egyszerű információ! Felhívás ez a munkára; mert csak abban az esetben lehet kiállítás, ha a felsoroltak minden pontjára akad vállalkozó sorainkban, aki vállalkozásának bejelentésével a választott munkának záros határidőre való elkészítésére kötelezettséget vállal.

Felkérjük ezért Kartársainkat, sziveskedjenek f. évi dec. 15-ig feltétlenül válaszolni annak megjelölésével, hogy kiki e programm végrehajtásának melyik pontját vállalja. *A válaszoknak rendszerbe állítása alapján programmunkat a vall. és közokt. miniszterium elé terjesztjük* s ha elég a vállalkozó munkakedv, meg a miniszterium is biztosítja a kiállítás anyagi támogatását, csak abban az esetben mondjuk ki, hogy lesz kiállítás.

Addig az időt tervezgetésekre fordíthatjuk, hogy a kedvező válasz esetén azonnal munkához láthassunk. Ez irányu gondolat-cserére a kiállítás bizottsága — az elnökség útján — mindenkor készen áll.

Jubiláris közgyűlésünk gondolata vetette fel a kiállítás eszméjét. Foglalkozni kezdtünk azzal, s cserben már nem is hagyhatjuk. Munkásságunk eddigi jó hire feltétlenül kötelez erre!

Az előttünk álló jó nagy feladat megoldása legszebb próbaköve produkáló erőnk értékének. Lehet-e tanítóképző tanár, aki e munkából részt ne kívánna?!

Sorakozzunk mindannyian!

Egyesült erővel szépet alkothatunk!

Budapest, 1912. november 20-án.

Dr. Baló Fózsef
elnök.

Quint Fózsef
főtitkár.

Nehány szó a jövő munka programjáról.

(Folytatás.)

Gyakorlati kiképzés. Módszertan. A módszertan tanítását a modern idők reformszelleme még alig érte, pedig tagadhatatlan, ez a pedagógiai tárgyak között a legfontosabb tárgy és bizonyos az is, hogy a kísérleti pedagógia és az új reform-mozgalmak miatt e téren fog a legközelebbi jövőben a legérdekesebb fejlődés megindulni. Ki kell emelni azt, hogy jelenleg a gyakorlóiskola az az egyedüli hely, hol a didaktikai kísérletek lefolyhatnak. Épp ezért a gyakorlóiskola a gyakorlati pedagógiának a laboratóriuma, a gyakorlati kiképzés órái gyakorlati pedagógiának szemináriumi órái. Az egyetemen dívó terminológiát használtam, hogy kifejezzem a párhuzamot az egyetemnek a tudományos kutatást szolgáló intézményeivel. Nem túlzás az, ha e gondolat tudatossá való tétele érdekében szót emelünk, de erre kényszerít bennünket egyrészt az a tény, hogy gyakorlati pedagógiának másutt nem állnak rendelkezésre ily alkalmas intézmények és másrészt a jelenlegi gyakorló pedagógiának elhanyagoltsága, az exaktabb kísérleteknek és exakt eredmények kis száma. Nincs senki, aki a többi tudományok nagyszerű fejlődése mellett épp e legfontosabb tárgy elhanyagoltságát jobban érezné, mint mi tanítóképzői tanárok. A mi hivatásunk ösztökél tehát arra, hogy vegyük ki az illető munkából a magunk részét. Ez a mi szaktudományunk, hol a kutatás a szakiskola ellegünk alapján postulálható. Végeznünk kell pedig e munkát azért, hogy a tanítóképzés érdekében a gyakorlati pedagógiát jobb lábra segítsük. E szempontból kifolyólag kettőt kell tenni:

1. Átgondolni a gyakorlati kiképzés minden fázisát, lélektani megokolást adni minden lépésnek, előre megállapított terv szerint tanítani, a nyert eredményeket lehetőleg gyorsírással rögzítve, kritikailag átgondolni, gondosan elemezni, a keletkezett reakciók okait óvatosan kikövetkeztetni és pontosan megállapított normák alapján az értékelést végezni. *Ily exaktan kontrolált tanítási gyakorlat mindenesetre a mi fejlődésünket fogja előmozdítani és talán kellő körültekintés esetén értékes adalékot is fog a tudomány számára szolgáltatni.*

2. Ha a módszertan terén az alkotó munkálkodást megindítani akarjuk, akkor nagyon célszerű lesz minél több gondolatébresztő anyagról gondoskodnunk. Ezt pedig megkapjuk, ha megismerjük a külföldi törekvéseket is.

A most elmondottak a kiállítás szempontjából is fontosak, mert mind a két jelzett irány szemléltethető és mi beszámolhatunk a kiállításon a törekvéseinkről.

Ha kissé körültekintünk a gyakorlati életben, akkor látni fogjuk, mily sokféleképpen valósíthatjuk meg céljainkat. Az élet akármelyik részletét ragadjuk meg, mi felépíthetjük a rendszerünket. Egy pár példát sorolunk fel.

Seinig kiváló berlini igazgató mutatott rá, hogy mily jól lehet az iskolaudvart kihasználni az elemi iskola szempontjából. Az iskolaudvar egy kis világ, melyet célszerű berendezésekkel még tanulságosabbá lehet tenni és hol oly oktatási lehetőségek vannak, melyekre nem is gondolnók hamarjában. Ugyan ő rámutat arra is, hogy a gyermek játékszereit mily nagyszerűen lehet értékesíteni a tanítás alkalmával. Használhatjuk elsősorban a gyermek legismertebb játékszereit, a pergettyűt, az ostort, golyót stb., de épp így használhatjuk a boltból vettekét is. A játékszerek mechanizmusa rejtelmes a gyermek előtt és a mechanizmus felfedése az illető fizikai tételek iránt az érdeklődést már eleve biztosítja. Előttünk tulajdonképpen az egész környezet ismeretlen és a gyermek előtt még inkább. Felfedezői utakra indulhatunk mindig. Mily anyagból van az iskolaépületünk, honnan hozták az anyagot, hogy dolgozták fel a fát, a köveket stb. Ezek és hasonló kérdések lehetnek igen gyakran az iskolai életben az általános érdeklődés megindító és ezáltal a sikeres tanítás biztosító. De nemcsak ötletszerűen, hanem rendszeresen járhatunk el, csak tudni kell megszólaltatni a környezet néma tanuit. Ily gondolatoktól vezetve, kincses bányának fogjuk tartani a ház vagy az ut építését, ahonnan értékes szemléletet lehet szerezni. A község egész élete alapul szolgálhat egy életteljes tanításnak. Hogy miképpen lehet az egész népiskolai anyagot ily módon rendszeresen az emberi munka körül csoportosítani, azt nagyon szépen mutatja R. Seyfert „Arbeitskunde im Volksschule“ című könyvében. (Kiadó Wunderlich. Leipzig, ára 3 márka.) Seyfert alap gondolatát a kultúra fejlődéstörténetével kapcsolja össze. Klemm „Kulturkunde ein Weg zum schaffenden Lernen“ (Dresden, H. Heinrich, ára 3.50 márka.) Mind a két könyvben található eredeti felfogás tanulmányozása bizonyára termékenyítőleg fog hatni és a kiállítás számára sok gondolatot adni. Nem fogjuk egészen átvenni, mert van egy kis túlzás bennük, de kívánatos volna, ha a kiállítás alkalmával valaki megmutatná, hogy az általuk nyert ösztönzést a magyar viszonyoknak megfelelőleg miképpen ültette át.

Hasonlót mondhatunk Grimm könyvéről (Zur Ausgestaltung der Arbeitsschule. Teubner, Leipzig. 0'60 márka). Grimm az iskolakertben való munkálkodást akarja a tanítás középpontjába helyezni. A kertben tapasztaltakat dolgozza fel, ez az összes vonatkozások középpontja. Mi magyarok, kik földművelő nép vagyunk, figyelemreméltó gondolatokat fogunk benne találni.

Már ebből a pár próbából látható, hogy az ujkor mindjobban megmutatja, hogy a tanítás művészet és a tanító egyénisége, hajlama szerint tudja a legkülönbözőbb utakon a célját elérni. Aki át van hatva a tanítás művészeti voltától, az szívesen fogja lapozgatni oly tanító-művészeknek a könyveit, minő Gansberg és Scharrelmann.

(Gansberg: Schaffensfreude, ára 2'60 m. Teubner,
 „ Plan der Stunden, „ 3'— „ „
 „ Streifzüge durch die Welt der grosstädt. Kinder,
 „ Produktive Arbeit. Quelle d. Meyer, Leipzig.)

(Scharrelmann: Goldene Heimat. Hamburg, Jansen 1908.
 „ Aus meiner Werkstatt.)

E tanítóművészek a gyermek alkotó kedvét tudják ügyesen felébreszteni. A gyermek alkotásai kiállíthatók.

Sokan lesznek kíváncsiak arra is, hogy hogyan viszik keresztül a népiskolai gyakorlatban az alkotó munkára való nevelés eszméit. Ezek olvassák el Wetekamp könyvét „Selbsttätigkeit u. Schaffensfreude in der Erziehung und der Unterricht“ (Teubner, 2 M.) és „Dortmunder Arbeitsschule“ (Teubner, 2'80 M.) című könyveket. Mind a két könyv több évi komoly kísérletről számol be. Magam is megtekintettem mind a két iskolát és mondhatom, nagyon jellemző különbséget mutatnak fel a régi iskolai típussal szemben. Mig ez utóbbiban teljes csendesség uralkodott, a tanulók figyelmes tekintete szinte kizárólag a tanítóra irányult és mozdulatlanul ülve, legnagyobb részt csak passzive veszik át az ismereteket a tanítótól, addig ez új iskolában a gyermek mozgalmas élete szabadon nyilatkozik, benső öntevékenysége aktívabb és a cselekvés mindig együtt van a feltevéssel. Nem nagyítás az, midőn ők a tanulók előrehaladásáról, tanulni vágyó kedvéről, elevenségéről és a gyermek értékes alkotásairól beszélnek.

Mindkét könyv nagyvárosi iskolákban tett kísérletekről számol be. Épp így Pecher könyve is (Das Arbeitsprincip in Volksschulen. Wunderlich, Leipzig, 1'20 M.) a müncheni iskolákról szól. Wohlrab pedig a könyvében beszámol egy falusi iskolában tett hasonló

kisérletről. (Die Jahresarbeit d. Elementarklasse és Mein zweites Schuljahr à 2 M. Wunderlich.)

E könyvek mellett nem lehet figyelem nélkül hagyni oly alapvető könyveket, mint aminő a Hilsdorf-é és Seinig-é. Ez utóbbi szinte zseniális módon tudja az itt felmerülő nehézségeket legyőzni. Minden tanítónak tanulmányozni kellene a Seinig könyvét (Die redende Hand, Leipzig, Wunderlich, 3 M.) (Hilsdorf. Die Arbeitsschule, Klinghardt, Leipzig 0.60 M.) Jó munka az Eckhard und Lüllvitz-é is (Der erste Schulunterricht, Leipzig, Teubner, 3 M.) Az összes reformokat ismerik, de azért a józan fejlődés hívei maradtak. Nevezetes a lipcsei tanítók könyve is, kik egyesületeikben elméletileg, az iskolában gyakorlatilag is dolgoztak. (Die Arbeitsschule. Leipzig.) Aki gyorsan, de mégis alaposan akar tájékozódni, az legcélszerűbben teszi, ha a Deutsches Jahrbuch-ot (1911. Von der Päd. Zentrale d. deutsch. Lehrer-Verein. Leipzig Klinghardt. 3.60 M) veszi kezébe. E munka a pedagógiai történet klasszikusai között vivott ki magának helyet.

Még sokáig lehetne az elemi iskolai módszer törekvéseiről beszélni. Elég legyen ebből ennyi, mert hiszen a felsorolt könyvek kellő tájékozódást nyújtanak. Mivel a könyvekben tárgyalt módszerek az alkotó munkát különösen hangsúlyozzák, azért e modern és nagy jelentőségű törekvések megismerése a kiállítás számára is számos anyagot fog adni.

De nemcsak modern didaktikai törekvések szemléltethetők és kiállíthatók, hanem a régiek is. Az Országos Tanszermúzeum megtekintése megmutatja nekünk, hogy hogy járhatunk el hasonló esetben. Ahelyett, hogy csak szóval is ismertetnők a methodikai irányokat, sokkal célszerűbb, ha egy táblázaton, kis tanszergyűjteményen vagy a gyermek dolgozatain, alkotásain szemléltetjük az illető irányt. A régi és új didaktikai törekvések ily szemlélete, a szemléleti tárgyakkal való bővebbi foglalkozás vagy ily szemléleti tárgyakkal kigondolása és készítése, tagadhatatlanul nagymértékben fog hozzájárulni ahhoz, hogy a leendő tanító didaktikai ügyessége, leleményessége és pedagógiai érzéke kifejlődjék. E fejlődés előidézésében a kiállítás döntő szerepet fog játszani.

A képzőintézeti módszertan tudatos kifejlesztésére igen figyelemre méltó példát mutat be a budapesti VI. kerületi tanítónőképző ez évi értesítője. Ebben számol be Urhegyi Alajos gyakorlóiskolai tanár arról az eredeti ötletről, hogy mi módon tudta az ösztönszerű gyermeki rajzolás segítségével a gyermekek alkotó képzelet műkö-

dését a tanulás érdekében felhasználni. Azok az eredmények, melyeket különösen a történettánnál elért, mindnyájunk előtt igazolhatja az alkotó képzelet jelentőségét a tanítás sikeré érdekében. Kívánatos volna, ha más kiváló tanítók is hasonló módon kísérleteznének a tanítás megreformálása érdekében. A fent említett irodalomból látni lehet, hogy ily törekvések külföldön nem oly elszigeteltek, mint nálunk. Tudjuk már most a szerzett tapasztalatokból a következőket:

1. Az alkotó képzelet nemcsak az óra utáni csendes foglalkozásnál vehető igénybe, de tervszerűen bevonható a tanítás alkalmával.

2. Nem is az alkotó képzelet gyakorlására fektetendő a főszó, hanem az értelmet is foglalkoztató alkotásokra.

3. Az alkotás terrénuma nemcsak a rajz, hanem formálás, alakítás, modellkészítés, kísérletezés, készülékek előállítása stb. . . .

4. Az alkotó tevékenységek működtetése lehetőleg adaequat legyen. Míg a történelemnél a rajzolás van helyén és kevésbé a többiek, addig a természetrajznál a rajz és formálás kisebb szerepet játszik a kísérletezés és egyéb babrálgatások mellett.

E szabályok nem akarják a megindulható fejlődést már eleve szűk mederbe terelni. De vannak szabályok, melyeknek figyelembe való vételét a fejlődés logikája parancsolja meg. A kiállítás lesz hivatva a fejlődés eme logikai tisztázásához normákat szolgáltatni.

Neveléstörténet: A neveléstörténet a pedagógia törekvéseiről számol be. A fenti fejezetben láttuk, hogy mi módon állíthatók ki az újabb törekvések. Itt a régiekről is megemlékezünk. Fröbel adományai ép oly szemléltető eszközök, mint az Orbis pictus, vagy a nagy pedagógusok képei. Összefoglaló táblázatok, továbbá valamely elv, vagy intézmény fejlődését megmutató táblázatok kidolgozása nemcsak anyagot ad a kiállításához, de a neveléstörténet tanítását sikeresebbé teheti. Barth kiváló uttörő munkája (*Geschichte der Erziehung. Leipzig. Reisland*) a nevelés történetét s intézményeink fejlődését megvilágítja szociológiai szempontból. Barth megrajzolja a kor gazdasági és műveltségi állapotát, mely a pedagógiai elvek fejlődésének melegágya volt. A szociológiai gondolat tudatos érvényesítése számos új vonatkozás létesítésére ad alkalmat, melyek táblázatokban feltűntethetők és kiállíthatók.

Könyvtárainkban vannak könyvek esetleg kéziratok. Ezek is kiállítandók, hogy a régi nagy pedagógusainkat megismerjük és kultuszunkhoz egy pár adalékot szolgáltatassunk. Ezt kiegészíti egy mintaszerű tanári és tanulói pedagógiai történet könyvtári kiállítása.

Természettudományok: A természettudományoknál a reformmozgalmak legismeretebbek és a kiállításon e tárgy lesz legjobban képviselve. Az új természettudományi módszer fejlődése már évtizedes multra tekinthet vissza a külföldön. Amerikából és Angliából indult ki e mozgalom, hogy a természettudományokat ne a könyv alapján tanítsák, hanem a természetmegfigyelés, a kísérlet és tanulói gyakorlatok alapján. Innen kapták az angolok s a németek is az első impulzust és igazi germán alapossággal hozzáláttak, hogy e reform oktatás elveit, módszereit pontosan megállapítsák. A németországi természetvizsgálók és orvosok szövetsége küldött ki egy bizottságot, mely évtizedes rendszeres munkálkodásával az egész természettudományi oktatás átalakítása körül nagy érdemeket szerzett. Nincs itt módomban, hogy részletezzem e nagyszerű fejlődésnek egyes fázisait, azért inkább csak az irodalmat sorolom fel, hol mindenki megtalálja azt, amire szüksége van. Óriási az az irodalom, mely a mozgalom révén keletkezett; csak a legfontosabbat emeljük ki.

Egyik vezető embere a reformmozgalomnak, Dannemann. Az ő törekvése az, hogy az egész természettudományi oktatást a tanulói gyakorlatokra fektesse és az önálló gyakorlatok alapján a növendék maga — kutatva jusson a keresett igazságra. Könyvében sok használható lehet találni. (Könyve címe: „Naturlehre auf Schülerübungen gegründet. Hansche Buchhandlung. Hannover.) A leíró természetrajz nem fejlesztette eléggé a tanuló gondolkozását és épen ezért van jogosultsága a biológiai oktatásnak, hol az okozati összefüggés logikus következtetésekre ad alkalmat. E biológiai irány legszélsőbb képviselője Schmeil, kinek könyvei évtizedeken keresztül közkedveltségnek örvendtek. Ujabbban azonban több hang hallatszik Schmeil túlzásai ellen. Ő előkészítette az utat azoknak, kiknél a biológiai felfogás mélyebb. Ilyen Rabes—Loewenhardt-é (Biologie. Leipzig) és Schoenichen-é (Einführung in der Biologie. Leipzig & Meyer 2'60 M.) Mindkét könyv a növendék foglalkoztatása számára több kísérletet sorol fel. Schoenichen könyve kiállítás és kidolgozás tekintetében egyike a legjobbaknak. Schoenichen különben igen ötletes és praktikus író, az ő többi könyvei is igen gazdag ösztönzést nyújtanak. Külön kiemelendő „Biologie u. Physik“ című könyve (Leipzig Vogländer Verlag). E könyve az életviszonyok megértése végett készített modellék gazdag tárháza. Nagy anyagot lehet ebből és a többi könyvekből is a kiállítás számára meríteni. Schoenichen egy további könyvében megmutatja, milyen

érdekesen oldotta meg a biológiai gyakorlatok kérdését. (Cime: Das biologische Schullaboratorium).

A biológiai gyakorlatok kérdése nálunk most az új tanterv miatt az érdeklődés középpontjába helyeztetett, célszerű azért megismerkedni más vérbeli természetrajzi tanár felfogásával. Kicsi, de nagyon ügyes a Schmidt könyve (Biologisches Praktikum für höhere Schulen. Teubner). Ép ilyen Lampert-é (Die Praxis d. naturkundlichen Unterrichtes. Berlin. Weidemann). A legegyszerűbb viszonyokat veszi figyelembe Schmidt (150 leicht ausführbare botanische u. zoologische Schülerübungen. Freising Datterer & Cie 0'50 M.) A növény fiziológiai kísérletekhez Dierks könyve ajánlható, ugyanazt tartja szem előtt, mint az előbbi (Pflanzen biologisches Praktikum. Dürr. Leipzig 1'40 M.) Kedvelt a Claussen könyve is (Pflanzen physiologische Versuche. Teubner 0'80 M.)

A természettudományok tanítása nem lehet rendszeres megfigyelés nélkül. Hogy mily szempontokat kell adni a megfigyeléshez és miképen kell a tanulókat megfigyelésekre szoktatni, azt R. Seyfert könyve mutatja meg. (Naturbeobachtungen Leipzig.) A szertárkezelésnél és gyakorlatoknál sok részletkérdésre is kell a tanárnak megfelelni tudni, azért jó ha ismeri Voigt praktikus könyvét. (Die Praxis des naturkundlichen Unterrichtes. Leipzig. Dietrich.) Ezt kiegészíti Zerneke nagy könyve az aquarium kezelésről (Aquarien u. Terrarienkunde) és Laukamm, aki a herbariumot biológiai célú alakításával akarja ezt az ágat érdekesebbé tenni. A reformmozgalmak eredményeit Rothe könyve foglalja össze. (Der moderne Naturwissenschaftliche Unterricht. Leipzig Freytag.) E könyvben elméleti tájékozódást lehet inkább meríteni, de olvasása igen hasznos lehet, hogy törekvéseinket tudatossá tegye. Jó cikket lehet ott számos kérdésről találni, úgy az iskolakertekről és a természettanítás szolgálatában álló rajzról. Ez utóbbi szempontból különösen ki kell emelni a *Gürtler* könyvét (Kindliche Faustskizzen für den naturwissenschaftlichen Unterricht. Leipzig. Wunderlich 1'60 M.) Azon könyvek egyike ez, mely gyakorlatilag is példát mutat arra, hogy miképen lehet értelemfejlesztő módon a rajzvázlatokat a természetrajz tanításánál alkalmazni.

A reformeszmék megismerése ösztönöznö fog arra, hogy a gyakorlati tanítást is ily szellemben átalakítsuk. Ebbeli törekvésünk jó vezetője lesz a következő könyv: Niemann u. Wurthe Präparation für den naturgeschichtlichen Unterricht (Osternwiekra H. Zieckfeldt). Ez az elismert legjobb vezérkönyvek egyike.

E felsorolt könyvekben óriási anyagot találni felhalmozva, mely kiállításra való készülést és az új természettudományi oktatást egyaránt elősegíti.

Kiállíthatók: A rajzolás a tanítás szolgálatában (Táblai rajzok). Használt szemléltető táblák, képek. Präparatumok. (A növendék és tanár által elkészített präparatumok.) A biológiai gyakorlatok eredménye. (Színelvétel utánzást bemutató präparatumok. Morfológiai, anatómiai és fejlődéstani präparatumok stb.)

Gyűjtemények. (Biológiai herbáriumok. Rovargyűjtemény. Fa-gyűjtemény. Mag biológiai gyűjtemény. A levél biológiája stb. Kézi gyűjtemény. Modellek (Mikroszkopikus állatok vagy testrészek modellje stb.)

Élő anyag (Aquarium, terrarium, insektarium, hernyó szekrények, üvegek állatokkal (gabona ormányossal) stb.

Iskolakert. (Képekkel szemléltetve.) Kirándulások. (Képek, fogalmazványok a kirándulásokról, eszközök stb.)

A tanulók öntevékenysége. A tanulók rajzai. Formálás (agyagból). Alakítás. Modellek. (Macskakarom mechanikája. A madár szárnya. A repülés, úszás modelljei. A madár csőrének mechanikája stb.) Megfigyelési füzetek. (Megfigyelési adatok feldolgozása, grafikonok.) Kísérletek. (Experimentalis zoológiából, növény fiziológiai, biológiai.)

Biológiai laboratóriumok berendezése. A tanulók gyakorlatainak berendezése. A gyakorlati tanításra való előkészítés módjai. Minta-szerű népiskolai felszerelés. Könyvek. (Tanári és tanulói könyvtár.) Taneszközök.

Természettan. A természettan tanítása a jelen században a reformeszmék hatása következtében teljesen megváltozott. Még a múlt század nyolcvanas évéig kizárólag a demonstrációs tanítás uralkodott, addig újabban már számos tanár ennek elégtelen voltára igen meggyőző módon rámutatott. Ezért kapott a természettan gyakorlati órákat is, hol a növendékek kísérletezhetnek. A fizikai gyakorlatok módszere, berendezése azonban nagyon sokféle lehet. Már a Kiskúnfélegyházán tartott közgyűlésen, első szakértekezleten jelentkezett a különböző felfogás. Egyik a gyakorlatok alkalmával csoporttanításra gondol, más osztálytanításra. Vannak, kik úgy gondolják, hogy a két elméleti óra mellett a harmadik gyakorlati óra csak ismétlésre szolgál, hol a növendék a tanár által bemutatott kísérletet elismétli. Mások a fizikai gyakorlatokat az egyetemi laboratóriumok mintájára kívánják berendezni stb. Meglehetős

terméketlen itt a pusztá vitatkozás. Csak a gyakorlati tapasztalat döntheti el a kérdést. Célszerű, ha olyanokhoz fordulunk tanácsért, kik hosszú éven keresztül, ily értelemben kísérletezve, tapasztalatokat gyűjtöttek. A fizikai gyakorlatoknak nagy múltjuk van. Kezdetben inkább csak az egyetemeken szerepeltek és ezeket utánozták a középiskolákban. Később belátták, hogy az egyetemi laboratóriumi gyakorlatok nem valók a középiskolába, még kevésbé a tanítóképzőbe. Módszertani botlás volna a tanítóképzői fizikai gyakorlatokat az egyetemi gyakorlatok kaptafájára ráhúzni. Míg az egyetemes mérésekre, a fizikai konstánsok meghatározására fektetik a főszúlyt és a gyakorlatok célja az exakt tudományos kutatásba való bevezetés, addig a tanítóképzőben inkább a népiskola szükségletét tartjuk szem előtt minden téren. A fizikai gyakorlatok is a népiskolai cselekvő-szemléltető tanítási módszer érdekében szükségesek és azon ügyességeket és képességeket fejlesztik ki, melyek a jó tanítói lelki typus kialakulását biztosítják. Ily értelemben fáradozik Frey lipcsei tanítóképzői tanár. Ő négyféle lehetőségre mutat rá.

1. Fizikai gyakorlatokat be lehet rendezni a lehető legegyszerűbb és legolcsóbb eszközökkel. Nem tartja szükségesnek ez esetben, hogy különbséget tegyünk az elméleti és gyakorlati óra között és ezért e tanítási módot fizikai munkáltató tanításnak is nevezhetjük. Kivánja, hogy összes gyakorlatok a fizikai teremben is elvégezhetőek legyenek. Ez irány hívei Frey, H. Hahn és Seinig könyvében találnak utbaigazítást. (Frey: *Physikalischer Arbeitsunterricht Leipzig Wunderlich*. — H. Hahn: *Physikalische Freihandversuche*. Berlin W. Saale, 6 M. Most jelent meg a III. kötet is.) Hahn összefoglaló munkája gazdag tárháza a meglepően könnyen és olcsóan készíthető kísérleti eszközöknek.

2. Tökéletesebben berendezhető a munkáltató fizikai oktatás, ha műhely is van, hol a nagyobb igényeknek megfelelő eszközök előállíthatók. Ilyen tanításról számol be többek között Frey, K. Fischer müncheni, Johanesson berlini és Grinsel hamburgi tanár.

3. Legtökéletesebben rendezhető be a fizikai gyakorlatok, ha külön laboratórium, külön műhelyek állanak mindenik tanuló rendelkezésére. E berendezés inkább csak az egyetemen található és oda való.

4. Végül úgy rendezhető be a munkáltató tanítás, hogy a könyv nélkül megtanulandó lecke helyett fizikai eszközök, kísérleti berendezések elkészítésére vagy fizikai kísérletezésre ösztönözzük a tanulókat, amikor ezek a kizárólagos házi feladatok, ez a házi lecke.

E négy irány felemlítésével csak a négy legfőbb typust akartuk bemutatni. A valóságban természetesen másféle irányokat is találunk. És ez természetes is. A modern fizikai oktatás kialakulása körül vezető szerepet játszott Hahn berlini középiskolai tanár, ki éveken keresztül értékes tapasztalatokat szerzett. Hahn az osztálytanítás híve. Az összes növendékek ugyanazt a kísérletet végzik és e kísérletezés közben rávezeti őket a keresett igazságra. E gyakorlati heuristikai módszer az elméleti és gyakorlati órák között a különbséget eltörli. Hahn egyszersmind kimutatta, hogy ily módon majdnem oly gyorsan tud előre haladni, mint a régi pusztán demonstrációs, elméleti tanítással. Az egész tanítási anyagot problémákra bontja és ezáltal a fizikát a történelmi fejlődéssel párhuzamos módon tudja a növendékekkel kifejtetni. (H. Hahn könyvei: 1. Handbuch für physikalischen Schülerübungen. Berlin, Singer. 2. Die Zeit u. Kostenfrage der physikalischen Schülerübungen. Leipzig Quelle & Meyer 1910.) Aki gyorsan akar tájékozódni a fizikai gyakorlatok kérdésében, az W. Leik ügyes könyvét olvassa el. (Die praktische Schülerarbeiten in der Physik. Quelle & Meyer.) Az elemi oktatás követelményeit figyelembe veszi Alt könyve (Schülerübungen zur Einführung in der Physik. Teubner, 2·20 M.), továbbá Ellemann könyve (Fr. Physikalische Schülervermache Hildesheim & Lax.) és Eberhardt könyve (Physikalisches Schülerarbeitsbuch Leipzig. Paul List 1·80 M) Nagyon ügyes könyvecske a Dennert-é is. (Das physikalische Practicum. Leipzig. Quelle & Meyer 1·40 M.)

Az új tantervünk hangoztatja, hogy mily tanulságos, ha a kéznél levő tárgyakból összeállíthatunk kísérletező készülékeket. Ily irányban Wagner János tanítóképzői igazgató kis fizikai tankönyve igen hasznos utmutatást ad. (Természettan a népiskolák számára Singer és Wolfner.) Ajánlható művek még: Ábrahám—Szijgyártó: Elemi fizikai kísérletek. — Fischer R. Elementarlaboratorium. München Schnell. Jugendblätter kiadása 4 M. Nagyon használható kis könyvecske a Werrené is (Physikalischer Gruppenunterricht. Bern. Franke Verlag). Nagyobb munkák: Konviczka; Anleitung zum Bau physikalischer Apparaten. Meinhold & Söhne kiadása 4·5 M. Dresden. — Frick: Physikalische Technik Selbsterstellung einfacher Demonstrationsapparate. Braunschweig Vieweg. 109 M.

A tanterv a csillagásztani és metrológiai megfigyelések végzését is ajánlja. Hogy miképen lehet legcélszerűbben eljárni, arról Bargmann könyve beszél. (Himmelskunde u. Klimakunde. Leipzig.

Quelle & Meyer.) Továbbá Schlee, Schülerübungen in der elementaren Astronomie. Leipzig. Teubner 0'60 M.

A felsorolt könyvek forgatása a kiállítás rendezése szempontjából is nagyon hasznos lesz. Mielőtt a fizikai tantárgy köréből kiállítható tárgyakat felsorolnám, még a kémia és ásványtan geológiai gyakorlatok problémáit áttekintjük.

Kémia. (Ásványtan, geológia.) Valamint a fizikai gyakorlatoknál, úgy itt is céltévesztett dolog volna az egyetemi kémiai gyakorlatokat utánozni. A vegyületek kvalitatív és kvantitatív elemzése értelemképző értéke kevés. Ehelyett hasznosabb gyakorlatokról kell gondoskodni. Mittag M. cötheni tanítóképzői tanár könyveiben igyekszik jobb utat követni. (Anfangsgründe der Chemie u. Mineralogie. Hildesheim. Lax. Ugyanitt jelent meg a „Chemisches Schulpraktikum“ című könyve is.) Mittag H. törekvése az, hogy lehetőleg egyszerű eszközök segítségével tudjanak a növendékek tanulságosan kísérletezni. Sommer és Dennert könyvei hasonló törekvésről számolnak be. (Sommer R. Chemische Schülerübungen. München Kellner 0'5 M. — Dennert: Das chemische Praktikum. Leipzig. Vosz.) E könyvek sokszor meglepő egyszerű kísérletekről beszélnek. Rokonszenvesek ezek azért is előttünk, mert nemcsak a didaktikai követelményeket tartják szem előtt, hanem az ökonomikus szempontot is. A kémia népiskolai tanítása számára is egy jó vezérkönyvet tudunk ajánlani, a Nebel-ét (Nebel: Präparation für den Unterricht der Chemie. Leipzig Dürr. 4'60 M.)

A tanterv felveszi a geológiai kirándulásokat is. Hogy miképpen értékesítheti a tanár a kirándulásokat geológiai szempontból, arránézve jó tanácsokat fog találni Walther könyveiben. (Walther: Vorschule der Geologie. Fischer. Jena.) Ez a szemléltetéshez szükséges modellek készítésére is megtanít, miért is nagyon ajánlható.) Walther többi könyvei is értékesek. (Einführung in die erklärende Landschaftskunde für Lehrer u. Lernenden. Quelle & Meyer. Leipzig. 7'5 M.) A földtan tanításánál végezhető egyes kísérletekről sem feledkezik meg a Perrin-Coupin könyve. (Les sciences naturelles. Fernand Nathan. Paris.) E könyv a francia tanítóképzők számára van írva és világos fejtegetéseivel, egyes összefoglalásaival, áttekinthető berendezéseivel s képeivel jó képét adja a francia szellem termékeinek. Mint a címe mutatja, nemcsak geológiával foglalkozik, hanem az összes természettudományi ágakra is kiterjeszkedik.

Kiállíthatók:

A fizikai és kémiai tanítás tanmenete, bemutattva kísérletek

sorozatával. A fizikai és kémiai szertár berendezése. A fizikai és kémiai gyakorlatok műhelye. Eszközök a fizikai és kémiai gyakorlatokhoz. E gyakorlatok módja, eredménye. A növendékek rajzai, füzetei. A növendékek önkéntes munkái, alkotásai. A tanár és a növendékek által elkészített fizikai és kémiai eszközök. Kevésbé ismert ügyesebb kísérleti berendezések. A népiskolai szertár mintaszerű berendezése. Bemutatása annak, hogy hogyan lehet a legolcsóbb és legkönnyebben hozzáférhető anyagokból a népiskolai szertárt jól felszerelni s az összes kísérleteket végezni. Ügyesebb népiskolai tanítási kísérletek berendezése. Készített technológiai gyűjtemények. A fizika, kémia és a technika kapcsolatát illusztráló modellek készítése, sémák, táblázatok. A fizikai és kémiai törvényeket s szerepét a mindennapi életben és köznapi jelenségekben szemléltető modellek és táblázatok. (Összetettebb természeti jelenségek fizikai vagy kémiai elemzést szemléltető eszközök.) A gépek és a kémiai nagy ipar szociális jelentőségét feltűntető táblák stb.

Mintaszerű metrológiai állomás berendezése. Végzett metrológiai megfigyelések grafikonja. A metrológia körüli teendőik, munkaszervezés szemléltetése stb.

A fizikai csillagászatban eszközei. Napóra. Égi koordinata rendszer szemléltetése. Nappályák modellje. Házilag elkészíthető planetarium, lunarium. Térképek. Megfigyelési eredmények stb.

A tanítóképző vidékének geológiai és kőzettani átkutatása. Geológiai vázlatok. Geológiai, kőzettani és ásványtani helyi gyűjtemény. Geológiai és ásványtani kísérletek berendezése. Geológiai kirándulások módjának szemléltetése, eszközei, feldolgozás módjának bemutatása stb.

A kiállítható tárgyaknak csak a fő eszméit soroltam fel, mert a szakemberek úgyis tudják, hogy minden főcím alatt mily sokféle alcím lehet. A tárgyak oly sokasága kínálkozik a kiállításra, hogy inkább bizonyos mértékletességre kell törekedni és gondosan kiválasztani azokat, melyek a tanítóképzés fejlődése érdekében legjobban használhatók.

Mathematika. A matematika tanítása az új tantervben a reformtörekvéseknek megfelelőleg átalakult. Hangoztatja a tanterv és utasítás, hogy a szemléltetésről ne feledkezzünk meg. „Még az algebra tanításánál is sokszor kínálkozik alkalom a szemléltetésre.“ „A sterometria tételeit egyszerű modelleken kell szemléltetni.“ „Az egyszerűbb geometriai testek kártyapapírból való elkészítése is nagyon ajánlható.“ (Lásd 11. és 104—105. l.) Különösen a függ-

vény fogalmának grafikus ábrázolása adtak alkalmat, hogy a legkülönfélébb tantárgyak szolgálatába állítsuk a matematikát. A függvénytani gondolkozás a grafikus ábrázolás segítségével szemléltethetővé válik és a ridegnek tartott számviszonyok érdekes elmeiindító módon hatnak a szemlélőre.

A reformeszméknek köszönjük, hogy a matematika is a kiállításra alkalmassá válik. Hogy milyen hasznos az elemi iskolában a geometria tanítása alkalmával a cselekvő, munkáltató tanítási módszer szerint eljárni, arra találóan rámutat *Mittag* kis füzetében. (Über den Bildungsgehalt des praktischen Arbeitsunterricht mit besonderer Hinsicht auf die Raumlehre. 1·20 Márka. Leipzig. Franckenstein & Wagner.) Szép anyagot nyújt a geometriai modellek készítéséhez *dr. Noodt*. (Mathematische Experimentiermappe für den geometrischen Anfangsunterricht. Teubner 4 M.) Brehm könyvében komolyan arra törekszik, hogy a cselekvő-szemléltető módszernek és a gyermek produktivitásának minél több teret adjon. (Brehm: Raumlehre in Verbindung mit dem Arbeitsunterricht. Gotha. Tiemann.) Ilyen utakon halad Gerlach is. (Die Schönen Rechenstunden és Des Kindes erstes Rechenbuch. Leipzig. Quelle & Meyer 0·70 M.)

E tipikus könyvek mellett szívesen fogja forgatni az érdeklődő azokat az alapvető általánosabb irányú könyveket is, melyek a reformtörekvések eredmény tárgyai. A lipcsei Teubner cégnél 10 könyvből álló sorozat fog megjelenni. E könyvek összefoglalják az eddigi vívmányokat. Első kötet címe, Höfler: Didaktik des Mathematischen Unterrichtes.

A kiállításon szemléltethetjük tehát a matematikában felmerülő reformeszméket, de azért ne feledkezzünk meg a régi és jelenlegi törekvésekről sem. A különböző számológépek, mértani testek, mérték rendszer stb., a gyakorlati kiképzés módjai, példatárak, vezérkönyvek, mértani rajzok stb. mind ott lehetnek a kiállításon.

A 24. szünidei tanfolyam Jénában.

Dr. Rein Vilmos előadása.

Huszonnégy év óta rendezi Rein professzor a szünidei kurzusokat és ezen idő alatt oly hírnévre tettek szert, hogy ma már a pedagógusok Mekkájának is elnevezhetnők Jénát. Amíg az első tanfolyamon 10 előadóval szemben 24 hallgató állott, addig az idén 54 előadó 746 hallgatónak, még pedig 309 nőnek és 437 férfinak

fejtette a tudomány modern problémáit. Mi sem bizonyítja jobban ezen tanfolyamok életrevalóságát és értékét, mint ez a nagy szám.

A tanfolyam augusztus 5-én kezdődött. Augusztus 4-én este fél kilenckor volt a megnyitó estély, amelyen Rein professzor meleg szavakkal üdvözölte az egybegyűlt hallgatóságot. Utána egynéhány előadó is bemutatkozott, röviden kifejtvén programját. Közbe az „In dulci Jubilo“ című daloskönyvből német dalokat énekeltünk s fél 11 órakor a társaság víg hangulatban eloszlott.

Hétfőn reggel mindenki tanulni vágyó lélekkel lépte át az Egyetem küszöbét, amely ez idén nyitotta meg először kapuit a nyári tanfolyam részére. Az első napon ingyen lehet az előadásokat hallgatni. A nagy tömeg eloszlik a különféle termekbe, s óra végével siet mindenki beiratkozni, hogy a belépőjegyet megszerezze magának, mert másnap nem engedik már be jegy nélkül a hat órás kollégiumra; a 12 órás kollégiumnál csak harmadnap kérik a jegyet.

A tanfolyam tárgyai a következő csoportokból voltak véve: 1. Természettudományok. 2. Pedagógia. 3. Theológia. 4. Lélektan és filozófia. 5. Művészet, történet, irodalom és nemzetgazdaságtan. 6. Előadói művészet és nyelvi kurzusok. 7. Állampolgári képzés és nevelés.

A kéthetes tanfolyamot esti előadások, hangversenyek, kirándulások és mulató-estélyek tették változatossá. Augusztus 6-án *Eucken*, a híres filozófus tartott előadást „Der Kampf um die Religion“ címmel több ezer főnyi hallgatóság előtt, de oly elvont stílusban, hogy azt csak a kérdéssel ismerős emberek értették meg. (Ezt az előadást meghallgatta *Fászai Mari* is.)

Augusztus 7-én a világbékének fáradhatatlan apostola, *Eckstein A.* kisasszony „Das Problem der Friedenssicherung und seine Lösung“ címmel tartott érdekes előadást.

Augusztus 12-én *W. Kapp* „Das Deutsche Reich und das Reichsland.“

Aug. 13-án *Siedentopf H.* mikroszkópikus tárgyaknak kinematografikus képeit mutatta be. Ez rendkívül érdekes volt, mert az általa feltalált ultramikroszkópnak a képeit mutatta be. Láttunk ötvenezred milliméter nagyságu testeket százezerszeres nagyításban.

Aug. 14-én *Schomerus* ismertette a Zeiss-gyárat és az Abbé-féle munkásalkotmányt, amely társadalompolitikai szempontból páratlan a maga nemében. Délután megnéztük a Zeiss-féle gyárat, de igen keveset mutattak meg belőle. Este *Lange Helene* a nő állampolgári képzéséről és neveléséről beszélt.

Aug. 15-én *Knold J.* az állampolgári nevelés ethikai alapjairól beszélt.

Aug. 11-én a hallgatóság egy része Eisenachba, a Wartburgba, a másik része Weimarba, a harmadik része Schwarzburgba, a negyedik része pedig a Rudelsburgon át Freyburgba ment.

Aug. 5-én délután 6 órakor egyházi hangverseny volt a jénai városi templomban. Prof. Stein orgonán játszott és a Kurrende Schüler-ek énekeltek kiváló művészettel.

Aug. 9-én Mentz tanár vezetése mellett bejártuk az 1806. évi csata színhelyét, amely csatában tudvalevőleg Napoleon összetörte a porosz haderőt.

Aug. 10-én és 16-án esti mulatságok voltak, amelyeken a magyarok jelentékeny szerepet játszottak. A tradícióhoz hiven a magyarok ez idén is bemutatták a magyar nótát az egész művelt világ képviselői előtt.

A következő estélyen, a bucsuestén egy kolléga üdvözölte a magyarok nevében Rein professzort és a többi tanárokat.

*

Minden előadást jellemezni, s tartalmát közölni felesleges, de lehetetlen is, hiszen minden előadáson nem lehet az ember jelen. És nincs is sok értelme egynéhány sorban elmondani egy egész kurzus tartalmát. Éppen ezért csak *Rein* professzornak a „Pädagogik und Didaktik“ című előadását fogom itt most kissé bővebben ismertetni.

Rein professzor abból a kérdésből indul ki, mi egy nép jövőjének az irányítója, mit tehetünk mi egy nép jövőjének az irányítására, s mi lehet egy nép jövője biztosításának legfontosabb tényezője? Szerinte a házi nevelés az a fontos tényező, mert egy nép jövője nem függ azoktól az anyagi javaktól, amelyekkel rendelkezik, hanem igenis attól a munkaerőtől (*Arbeitskraft*), amely benne él. S ameddig ez benne él, addig biztosítva is van a jövője. Ezt a történelemből, főkép a német történelemből is lehet látni. A 30 éves háboruban az anyagi hatalom által tönkre tetetett Németország, a 30 éves háboru után azonban ismét felemelkedett a birodalom, jeléül annak, hogy a nép jövője nem az anyagi javaktól függött.

A munkaerő tehát az igazi nemzeti tőke, s amíg azzal rendelkezik, nem kell kétségbeesnie jövője felett.

Már most az a kérdés, hogy milyen téren működik a munkaerő. Két területe van: az egyik a *gazdaság*, amely az anyagi értékek szaporítására, fenntartására és továbbadására törekszik, a másik a

tisztán szellemi, az ideális jellegű terület, amely a szellemi értékek szaporítását, fenntartását és továbbadását célozza. A két terület között nagy különbség van. A különbség az, hogy a szellemi javak állnak mindig elől, ők az irányító erők, s az anyagi javak kénytelenek ezekhez alkalmazkodni. De más különbség is van a kétféle javak közt. Ha az anyagi javakban sokan vesznek részt, azok azáltal mindig kisebbek lesznek, de a szellemi javaknál éppen fordítva áll a dolog, mert ott annál nagyobbak lesznek az értékek, minél többen vesznek benne részt. Minél többen merítenek ebből a kincsből, annál inkább nyer erőben, tartalomban és terjedelemben.

Kérdés most már, mikép lehet a legnagyobb értékeknek, az ideális értékeknek a továbbadását, fennmaradását biztosítani. Mikép kell ezt a továbbadást szervezni? E kérdésnél be fogjuk látni, hogy itt nagy szerepe van az új, az ifju generáció előkészítésének ezen javak befogadására és megtartására. Ezen munkánál pedig elsőrendű szerepe lesz a pedagógiának. A pedagógia feladata arról gondoskodni, mikép lehet legjobban a kultúrát fenntartani, hogyan kell az ifjuságot a jelenkor munkájába bevezetni. Ebben rejlik a pedagógia feladata. Arról van itt tulajdonképen szó, hogy a pedagógia azokat a munkaerőket, amelyek minden új generációval életre kelnek, azokat helyes útra terelje, azokat irányítsa, főcéljaikat kijelölje, utjaikat egyengesse, hogy a munkaerő ne forgácsolódjék el, hogy kevés vesszen el belőle. S az ifjuság vezetői vannak arra hivatva, hogy az ifjuságot a helyes útra vezessék.

Így látjuk, hogy a nép jövője attól függ, mikép van a munkaerőknek továbbadása és fenntartása szervezve. Tény az, hogy az a nép halad a legjobb úton, amely legtöbbet gondol arra, hogy melyik a legjobb szervezet, amellyel az ifjuság nevelését legjobban biztosíthatja. Annál a népnél, amelynél ez a törekvés egy káoszhoz hasonlít, annál a népnél sok erő vész kárba, amely sokkal jobban volna értékesíthető jobb szervezet mellett. És csak az a nép fog emelkedni, amely arra törekszik, hogy munkaerőit a legjobban kifejlessze s magas célokat tüzzön ki eléjük.

Németországban megvizsgálták ezeket a problémákat, s különféle pedagógiai rendszerekkel előmozdítani is igyekeztek azokat. Nagy szellemi és gyakorlati munkát fejtettek ki azon cél érdekében, hogy a nép munkáját nagy eszmék szerint rendezzék be, mert a nép munkásságát nagy vezető eszmék szerint kell berendezni. Csak azt a népet nevezhetjük kulturnépnek, amelyben nagy eszmék uralkodnak, ahol olyan emberek vannak, amelyek a nagy

eszméket képviselik, amelyek arra törekeshnek, hogy ezeket az eszméket kortársaiknak lelkébe csepegtessék. Ennélkül nem emelkedhetik a nép a kultúra fokára. A valóságot mindig határozott, szilárd tervek szerint kell átalakítani. Ez természetesen mindig nagy küzdelmekkel jár, mert a nagy tömeg ezeket az eszméket nem képes felfogni.

Az előadottakból következik, hogy a pedagógiának is szüksége van vezető gondolatokra, amelyek szerint a tanítás igazodni fog. Azok nélkül nincs szilárd talaja, bensőleg széjjel folyik. A véletlenségre sem lehet bízni a tanítást, s a jövő generáció nevelését. Szükségünk van egy tervszerű, céltudatos munkásságra, egy jól átgondolt rendszerre.

A munka területe óriási, a feladat igen nagy. Hogy el ne tévedjünk, szükségünk van mindenekelőtt tájékozódásra. *Mi a pedagógia területe s melyek a feladatai.*

A pedagógiát két csoportra osztja: a történeti és rendszeres (szisztematikus) pedagógiára. Az előbbi a pedagógiai rendszerek és állapotok történetét tárgyalja. A másik csoport a való életviszonyok, a nyilvános és magán nevelés kérdéseivel foglalkozik. Ezek a kérdések az iskolai rendtartásra, igazgatásra, felszerelésre és szervezésre vonatkoznak egyfelől, másfelől pedig a nevelés lényegét, fogalmát, szükségességét, célját, eszközeit és utjait fejtegetik. Az első csoport tehát magával az oktatásüggyel (Bildungswesen), a másik az oktatási munkával (Bildungsarbeit) foglalkozik.

Az elméleti pedagógia legelső kérdése a nevelés céljának a megállapítása. Ezt a célt az *etikából* kell bevezetni. Ha a cél kérdése meg van oldva, akkor a következő kérdés az eszközök kérdése lesz. Erre pedig az a tudomány fog feleletet adni, amely az ember belső életét ismerteti, s ez a *pszichológia*. A szellemi táplálék nyújtásának a módzatait a *methodológia* tartalmazza.

A pedagógia feladatainak megjelölése és felosztása után a képzésnek, oktatásnak (Bildungswesen) a szervezetét tárgyalta.

Az oktatás szervezetét nem tudjuk megérteni, ha nem pillantunk vissza a múltba. Az iskolát mindig a gazdaság, a vallás, a tudomány és a művészet irányítja és befolyásolja. Benne tükröződik vissza a népnek a kulturája.

Ezért Rein professzor is két óras előadásban ismertette röviden a német iskolaügy történetét. Kiindul a pogánykorból, azután fejtegeti a kereszténység befolyását a tanügyre, majd vázolja az egyetemek alapításának, a népiskolának (reformáció), iskolakötele-

zetségnek és iskolafelügyeletnek s végül a reáliskolák keletkezésének a történetét.

Fejtegetéseiben a fiu- és leánynevelés kérdésével egyaránt foglalkozik.

A népiskolában a fiu- és leánynevelés egyforma. De a további képzésben egészen máskép van. A leánynevelésben Németországban csak a legújabb időben észlelhetünk valami előhaladást, amikor Lujza porosz királynő halála alkalmából a porosz nők az első felsőbb leányiskolát létesítették. Így keletkeznek azután ennek nyomában 7—8, sőt 9 osztályu felsőbb leányiskolák. 1900 körül már 10 osztályu (10 évfolyam) iskolák is vannak, modern nyelvekkel. Az egyetemre azonban még mindig nem engedték a nőt, mert oda csak a gimnáziummal egyenrangú iskolából lehet menni. Ennek érdekében eleinte privát tanfolyamok keletkeznek, amelyek a nőket az egyetemre előkészítik. Nemsokára a városok leánygimnáziumokat is alapítanak, amelyek 1908-ban egyenrangúakká lettek a fiugimnáziumokkal.

A 10 éves felsőbb leányiskolák azon növendékei, akik tovább akarnak tanulni, a *Studienanstalt*-ba mennek, akik azonban nem akarnak magasabb tanulmányt folytatni, de műveltségüket még nagyobbítani akarják, azok a *Frauenschule*-be mennek.

De nézzük most már az iskolák másik nagy csoportját, a *szakiskolákat*. Valamint a nevelőiskoláknál, úgy a szakiskoláknál három csoportot különböztetünk meg, úgy mint egy alsó, egy középső és egy felső csoportot. S valamint a nevelőiskoláknak szükségük van bizonyos előkészítésre, ami a kisdedóvóban történik, úgy a szakiskoláknak is szükségük van ilyen előkészítésre s ezt a nevelőiskolák nyújtják. A képzés menete itt tehát a következő: kisdedóvó, nevelőiskola, szakiskola, élet. Ez a beosztás azért jó, mert megfelel: 1. a nép társadalmi rétegződésének, 2. a nép kultúrájának.

A nép szociális rétegei három csoportba oszlanak. A határok természetesen nem élesek, de a rétegek tényleg megvannak. Az alsó réteg a munkásréteg, amely egy parancs szerint végzi el a munkát. Ez a *nem önálló* rétege. A második rétegbe tartoznak azok, akiknek önálló üzletük, iparuk van. Ezek bizonyos tekintetben már függetlenek. Ide tartoznak az iparosok, kereskedők. A harmadik, vagyis felső rétegbe tartoznak azok, akiknek a kezében van a nép vezetése, amely felelős a nép történetéért. Ők alkotják a vezető réteget. Ilyen a tanító, tanár, bíró, kormányférfi, nagyiparos, nagykereskedő stb.

Ennek a hármás társadalmi rétegződésnek megfelel az iskolaszervezet is. Hasonlít azonfelül még abban is a társadalmi szervezethez, amennyiben itt is, mint amott, egyik rétegből átmehet a másikba. S ennek a körülménynek óriási jelentősége van, mert a felsőbb rétegek erői elkopnak, elhasználatnak idővel. Szükség van tehát arra, hogy új erővel pótoltassanak s azok az alsó rétegekből kerülnek fel, ahol még felhasználatlan erők vannak. Az iskolában is szükség van arra, hogy a felső iskolák mindig pótlást nyerjenek, továbbá, hogy a tehetség ne rekedjen meg az alsóbb rétegekben.

A társadalom eme rétegződéséből fejlődött ki az iskoláknak kétfelé válása, nevelő- és szakiskolákká. A nevelőiskolák feladata mindenekelőtt a tisztán emberit kiemelni és fejleszteni az emberben. Erre szüksége van minden embernek, aki szakképzésben akar részesülni. Mert a szakképzés azt a veszélyt rejtí magában, hogy egyoldaluvá teszi az embert. Hogy ha a szakképzés korán kezdődik, akkor tompafejű embereket nyerünk. Azért szükséges előbb a sokoldalúságot megszerezni. Nem helyes tehát az az irányzat, *amely a népiskolából kézműves iskolát akar csinálni*. A népiskola maradjon mindig nevelőiskolának.

Ha a különböző iskolafajokat vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy azok úgy fejlődtek egymás mellett, hogy nem voltak tekintettel egymásra. Ebben rejlik a hátránya ennek a szervezetnek. Tudjuk, hogy mily nehéz egyik iskolából a másikba jutni. A tantervek különbözők; hiányzik a belső egység. Belső egységet azonban igen nehéz létesíteni ott, ahol az iskolák egymás mellett vannak. A legideálisabb szervezet az volna, hogy az iskolák ne egymás mellett, hanem egymás fölött lennének. Ilyen iskolaszervezetet létesített Comenius is, aki azt mondta, hogy hat éves koráig legyen a gyermek a szülőházban, 6—12 éves korában a népiskolába, 12—18 éves korában pedig a latin iskolába járjon, azután jön az egyetemre. Ehhez hasonló iskolaszervezetet találunk ma Amerikában, ahol négy éves tagolódás van fel az egyetemig.

Ebben a szervezetben, amely demokratikus jellegű, nagy előny rejlik. Az előny abban van, hogy mindenki tehetségéhez mértén tud tovább haladni. A kevésbé tehetséges a népiskolában reked, a tehetségesebb felmegy a high-school-ba, a még tehetségesebb feljut a College-be s a legtehetségesebbek az egyetemre. Itt tehát nem a tanuló erszénye, hanem a tehetsége az, ami őt a magasabb iskolába viszi. Az államnak érdekében áll, hogy a leg-

kiválóbb munkásokat képezze ki s nem azokat, akiket a pénzük, vagy családi összeköttetésük visz.

A német iskolaszervezet azonban nagyban különbözik ettől. Ez nem demokratikus jellegű, hanem nemzeti jellegű és a nemzeti oktatásügyet akarja szolgálni.

A differenciálódásra azért van szükség, mert a nemzeti kultúra igen sokoldalú.

A közös alapiskola (allgemeine Grundschule) ellen fel lehet ugyan hozni azt az érvet, hogy abba a gyermekek igen sokféle előképzettséggel jönnek, hogy a jobb családok gyermekei nagyobb előképzettséggel jönnek, mint a szegényebb családok gyermekei, s hogy ezekre nézve teher, ha a szegénysorsu gyermekekkel kell tanulniok. Ez a gondolat szülte az ugynevezett előiskolákat (Vorschule), ahol a jobb családok gyermekeit rövidebb idő alatt előkészítik a gimnáziumba.

A német nemzeti oktatásnak legjobban meg fog felelni, ha a népiskolát hat évre emelik fel, s csak 12 éves korban következik be a differenciálódás. Ennek az eszmének a megvalósulását látjuk már a frankfurti iskolarendszerben, ahol a hatosztályu népiskolára helyezkedik a gimnázium, reálgimnázium és főreáliskola 6—6 osztállyal. 12 éves korukban a tanító és a szülő is jobban tudja megítélni, mint kilenc éves korában, hogy milyen iskola fog a gyermeknek leginkább megfelelni.

De még ennél is jobb rendszer a *manheimi* iskolarendszer, ahol az az érdekes kísérlet történt, hogy a gyermekeket tehetségük szerint különféle iskolákba osztották be. Sok gyermek nem tud az átlaggal haladni, az azután visszamarad, ismétel. Már régebben megkísérlették, hogy a gyengébb képességű gyermekeket egy kisegítő-iskolába (Hilfsschule) küldték. De hiányzik még egy közép-fok, s ezt megcsinálták Manheimban. Így áll most egymás mellett 1. a Normalklasse a normális tehetségű, 2. Förderklasse a gyengébb képességű, 3. a Hilfsschule a leggyengébb képességű gyermekek részére. S a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a rendszer jól bevált, mert amíg a gyengébbek a normálisok közt voltak, mindig visszaszorítva érezték magukat, ki voltak téve társaik gúnyjának s teljesen elvesztették kedvüket a tanulástól, addig a Förderklasse-ban mind egyforma képességű lévén, igen jól érzik magukat. Ennek az iskolának más a tanterve is, s itt alkalmazzák a legjobb tanítókat is.

Sokat támadták és támadják ezt a rendszert. Felhozzák ellene, hogy nincs mértékünk, amellyel meg lehetne mérni a gyermekek

képességét. De a gyakorlat megmutatta, hogy a számtan, nyelvtan s más tárgyak segítségével lehet, habár csak igen relativ mértéket csinálni. S ebben a rendszerben nyilvánul meg Pestalozzi szelleme, aki mindenben a gyermekek javát akarta. Ezt a rendszert kellene általánosítani.

Ehhez természetesen szükséges, hogy egy osztályban kevés gyermek is legyen. Manheimban 25 van egy osztályban. A legtehetségesebbek részére, akik tovább akarnak tanulni, azután még külön nyelvi tanfolyamok is vannak.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban tárgyalta a *koedukáció* kérdését is, ami még mindig nincs kellőleg tisztázva.

*

Át kell térnünk annak a kérdésnek a tárgyalására, hogy' mi a *nevelés célja*. Ez a kérdés azért nagyfontosságú, mert ettől függ az egész nevelés jellege. Ez azonban rendkívül nehéz kérdés, mert igen sokféle feleletet nyerhetünk rá. A gondolkodó nevelőnek ezt a kérdést jól meg kell hánynia-vetnie, mert ez tulajdonképen a világnézet kérdése is. A nevelésnek a világnézetből kell kiindulnia.

Mi legyen azonban a kiindulópont? A felekezeti szempont igen könnyű, mert az illető felekezet dogmatikájából és etikájából indul ki az ember. A felekezeti oktatás ezen alapszik. Kérdés azonban, hogy ez a teológiai szempont helyes-e és elfogadható-e? Nem fogadható el, legalább nem általánosságban, mert ez a pedagógia csak azok számára helyes, akik azon a teológiai állásponton vannak. A pedagógia azonban ilyen részleges álláspontra nem helyezkedhetik. A pedagógiának általános filozófiai álláspontra kell helyezkednie. A művelt emberek az egyháznak a dogmáitól eltávolodtak s más alapokat keresnek. A pedagógiának általános emberi alapokat kell keresnie, amelyek minden emberre nézve egyenlő értékűek.

Ezen kérdés megoldásánál a nevelés fogalmából kell kiindulnunk. A nevelés célja a tökéletlen, gyámoltalan (unmündig) embert tökéletes (mündig) emberré csinálni, még pedig tervszerűen. Hogyan kell azonban a tökéletességet elképzelnünk? Minden ember mást és mást gondol ez alatt. Kinek van igaza? Ez a nagy kérdés. Mindenki abból a szempontból nézve alkotja meg a tökéletesség fogalmát, milyen a világnézete. Hol van a mérték, amely a helyes fogalmat megméri? Mert a pedagógia nem fogadhat el sokféle fogalmat, mert akkor nincs egységes pedagógia.

Azt mondják, hogy ha a helyes mértéket meg akarjuk találni,

a pedagógia történetébe kell pillantanunk. Hisz a multban is neveltek és pedig bizonyos határozott elvek szerint. Csakhogy itt nem egy, de igen sok elvet találunk. Melyik a helyes? Az ó-korban a nevelés fogalma az *állam fogalmát* uralta. A gyermeket az állam számára nevelték. Az egész nevelés politikai, nemzeti jellegű. A nevelés középpontjában áll az állam fogalma. Ez a fogalom az ó-kori világ letünetével szintén letünt, s csak a XIX. század elején újítja fel ismét Fichte, aki azt akarja, hogy a nevelést az állam vegye a kezébe; vegye ki a gyermekeket a családból és nevelje fel alumnátusokban az állam céljainak megfelelően. De ez a gondolat nem valósulhatott meg, mert a német család azt mondja, a nevelés engem illet. Mi akarjuk a nevelést biztosítani, az iskolák ügyét biztosítsa az állam. A családi elvet nem tudta az állami elv kiszorítani, nem tudott benne felolvadni.

A középkor az egyház gondolata alatt állott, s még az állam fogalma is felolvadt az egyházi gondolatban. A nevelés teljesen az egyház befolyása alatt állott. Az egyház alapítja az iskolákat és az egyházat uralják azok.

A középkor végén mozgásba hozza a szellemeket a klasszikus világ tanulmányozása, a humanizmus és általánossá válik a nézet, hogy a tudománynak és a tanításnak szabadnak kell lennie s ez lassan megdönti az egyház kizárólagos uralmát és megteremti a lelkiismereti szabadság eszméjét, amelynek következménye a reformáció.

A reformáció után a *humanizmus* eszméje hatja át a nevelést.

Ezt felváltotta a *neohumanizmus*, amelynek főelve az antik világba való merülés volt. Azt mondták, hogy az ember csak akkor lehet igazán művelt lelkű, ha a régi írókat ismeri. Ez a nevelési cél csak egy iskolafajnak, a gimnáziumnak kedvezett. Ez tehát nem maradhatott meg általános nevelési célnak.

Az antik nevelési cél mellett keletkezett egy másik irány, az *esztétikai nevelés* célja. Ez összefügg az előbbivel. A görög nép esztétikailag művelt nép volt. Ez lebegett azok szeme előtt, akik azt hangoztatták, hogy a művészi nevelésnek kell mindenekelőtt előtérben állania. Ez különösen a romantikus iránynak vált a törekvésévé.

Az eddig tárgyalt nevelési célok mellé sorakozott idővel a *realisztikus* nevelési cél, melynek megindítója Locke volt, ki azt mondta, hogy a használhatóságot kell célul kitűzni. Ez az utilitarizmus álláspontja, mely szerint a tanítványnak meg kell tanulnia az árral uszni, hogy jól érvényesülhessen.

Az utóbbi felfogás a *moralizmus*. Ez azt jelenti, hogy a gyermeket erkölcsös szellemben kell nevelni. A gyermeket nagy ethikai célok felé kell irányítani. Ez a cél megegyezik a keresztény ethikával, épp úgy, mint Kant, vagy Herbert rendszerével. *Ethikai személyiséget nevelni*, ez a legmagasabb nevelési cél. Ezzel szemben minden más cél eltöri.

Rein professzor ezután hosszasan ismerteti a különböző ethikai irányokat.

Ennél kiindul a két ellentétes felfogás magyarázatából: az egyik az erkölcs állandó és abszolút, a másik pedig változó és reális jellegét hirdeti. Rein arra az eredményre jut, hogy az erkölcs abszolút jellegű és állandó. Ezt az álláspontot kell elfogadnia a pedagógusnak, mert ha nem ilyen határozott és biztos alapra építi fel a rendszerét, akkor le kell mondania a nevelés lehetőségéről. Ha erkölcsi felfogásunk mindennap változhatik, akkor nem nevelhetünk.

A nevelési cél részletes kifejtése után a *tanítási cél* ismertetésére tér át.

A tanítási cél meghatározása fejtegetésében Goethenek "Der Mensch ist dem Menschen der interessanteste" mondásából indul ki s megállapítja, hogy a lélek három téren mozog. Ezek:

1. Objektív tevékenység: tudás (Vorstellen).

2. Szubjektív tevékenység: érzés (Fühlen).

3. Törekvés a cselekvésre: akarat (Das Begehren, Streben, Wollen), mely a szellem legfőbb tevékenysége. Természetes, hogy az akarat gondolkodás nélkül nem képzelhető. *A nevelőnek a tanítás által a nevelendő akaratát hatalmába kell keríteni, azaz annak olyan erkölcsi irányt szabni, amilyent a nevelési cél megkíván.* Ez pedig *nem más*, mint az erkölcsi jellem képzésére való törekvés a tanítással, aminél szebb és magasabb célt a tanítás számára föllátni lehetetlen.

Az így nyert erkölcsi személyiséget két nagy tényező összege alkotja: az egyéniség és a szociális közösség. Az egyéniséget egyeztetni kell és be kell tagolni a nagy szociális közösségbe. Az így nevelt személyiség aztán nem függ a véletlentől, az esetlegességtől; szabad, önálló, független s bármely körülmények között megállja helyét. Belátása van az erkölcsi szabályokba; be kell látnia, hol az igazság forrása. S az *engedelmesség*, mely egyik alapja a tanításnak és a nevelésnek, nem lesz kényszer, hanem *követése a lelkiismeretnek, a legjobb meggyőződésnek.*

Igy függ össze aztán a nevelési és tanítási cél szorosan.

Igy alakul meg végső fejleményképpen az ugynevezett „*Be-seelte Gesellschaft*“, melynél a belső szabadság ideái a döntők. A belső szabadságból önként következik a külső szabadság, s ebben van a nevelés nagy jelentősége. Az emberiség erkölcsi haladásában való rendületlen hit legyen egy vezérlő gondolat s lelkesítse a nevelőt az a tudat, hogy része van ebben a fejlődésben.

*

Mi tehát már most közelebbről a tanítási cél? Nem elég tudást nyújtani; ez magában véve igen száraz és a lelket és kedélyt (Gemüt) ki nem elégíti. A cél: a *gondolatnak tevékenységre való ösztönzése az érdeklődés által*. Az érdeklődés vezet át az önállóságra és önálló tevékenységre. A jellem állandósága, önállósága is nagyban függ attól, mennyire szoktatjuk a tanulót öntevékenységre és önállóságra. Ez kezdetben azonban csak mértékkel alkalmazandó. Kezdetben azt a tudatot kell kelteni benne, hogy eddig elsajátított ismeretein kívül még igen sok van, mit nem ismer s ismernie kell. Az érdeklődés nem lehet egyoldalú, mert akkor a személyiség elsőkélyesedését vonná maga után. *Sokoldalúságra* kell törekedni. A tanítási cél sem abban merül ki, hogy sokféle tudással terheli a tanulót, hanem abban, hogy sokoldalú érdeklődést kelt benne. A tanuló ugyanis azokat fogja kiválasztani, melyek később praktikus életcélját fogják képezni. A nevelőt vagy tanítót azonban soha se vezessék *szükségességre való tekintetek*; csak az általános jó és erkölcs lebegjen mindig vezetőül előtte s igyekezzék megismertetni a tanulókkal a *szellemi javak* felsőbbbőségét az *anyagiak* fölött.

Sokszor a legnagyobb baj, hogy az állam tulságosan befolyásolja a *tanrendet*. A *tanrend* talán fontosabb, mint a tanítóképzés maga. Hiszen a főkérdés: *hogyan* tudom átadni a gyermeknek a tudást stb., s nem az, hogy *ki*? Igen fontos momentumok merülhetnek föl a tananyag-beosztásnál. Vajjon az egyes tárgyak *egymás mellett* taníttassanak-e, tekintet nélkül egymásra, vagy *egymás után*, mintegy fejlődve egyik a másikból? Nagy kérdés a tárgyak fontosságának eldöntése; kiki a maga szaktárgyát tartja fontosnak. Innen a szakrendszer és szakképzés veszedelme. Ki kell egyenliteni a szakok közötti különbséget. Ezért sohasem lehet egy egész évre szóló tanrend *egy* ember munkája; az elkészítésben részt kell vennie az egész testületnek. Kiegyenlítés másképp nem képzelhető. A tanmenetek készítésekor az államnak csupán a célt kellene

megjelölnie, de az utak, melyek a cél felé vezetnek, szabadon hagyandók. Minden iskola, hogy úgy mondjuk — saját egyénisége szerint ossza be az anyagot és jelölje ki az utakat. A kiinduló pontnak a helyi viszonyoknak kell lenni; mindennek az *anyaföldből kell útjára kelnie*.

*

A *tantervvel* foglalkozva, megállapítja a tanterv elvi alapjait. Ebben a dologban legelső, hogy hogyan kell a szakcsoportokat helyesen beosztani. Ha az állami tantervet vizsgáljuk, azt látjuk, hogy ott legelső helyen áll a vallás, azután következnek a nyelvek, s így tovább. A tárgyak ezen beosztása igen önkényes, semmiféle elvet nem látunk benne érvényesülni. Nekünk azonban arra kell törekednünk, hogy az oktatási elemek (Bidungselemente) beosztását egy mélyebb elv vezérelje, amely az elemek egymáshoz való tartozását felismerhetővé teszi.

Bemutatja a jeni egyetemi pedagógiai szeminárium nyolcosztályu gyakorlóiskolájának a tantervét, melyben a tantárgyak nem önkényesen, hanem bizonyos határozott pedagógiai elv szerint vannak csoportosítva. S mivel a német gyakorlóiskolák ugyanazon szabadságokat élvezik, mint az egyetem, tantervüket önállóan készítik. Ebből következik, hogy a tantárgyak csoportosításában lényegesen eltér az állami tantervtől.

A tanítás tartalmát mindig a nemzet kulturanyagából merítjük. Abból a gondolatból indulunk ki, hogy a tanítványnak a nemzetért kell munkálkodnia, s erre a munkára elő kell készíteni őt. Előkészítve azáltal lesz, hogy ha az eddigi kulturát a maga fejlődésében szemléli. Mert a jelenben csak azt tudjuk megérteni, ami a multból származik; csak az tud a jelen számára értékesen dolgozni, aki a multból merít.

De a mult sok fölösleges dolgot is produkált. A didaktikusnak most már az a kötelessége, hogy abból a lényegest kikeresse. Neki tehát rövidítenie és a jellemző mozzanatokat kidomborítania kell.

Ezekből a vizsgálódásokból kitűnik, hogy a mi tantervünk alapelve az, hogy a gyermek növekedését a mult fejlődése által irányítsuk. (Durch das Werden der Vergangenheit.) Ehhez járul még az a lélektani jelenség, hogy a *kész* sohasem érdekli úgy a gyermeket, mint a *készülő*, (Das Fertige, das Werdende) keletkező. A gyermek széjjelszedi játékszerét és ismét összerakja, mert őt a kész játék nem köti le.

De még egy másik lélektani jelenség is indokoltta teszi a mult bevonását a gyermek tanításába. A gyermek lelkéhez közelebb áll az időben és térben távoli, mint az időben és térben közeli, mert az időben távoli sokkal egyszerűbb viszonyokat tüntet fel, mint az időben közeli. A jelen sok érthetetlen dolgot nyújt a gyermeknek. A természetes állapotban élő (térben távoli) népek is egyszerűbb viszonyok közt élnek. A gyermeknek tehát egyszerűbb viszonyokat kell előbb nyújtani, amelyeket megért. Nekünk tehát figyelembe kell vennünk a gyermekek felfogását is és a nyújtandó anyagot kell ahhoz mérnünk.

A gyermek fejlődésében is az emberiség fejlődésének a fázisát szemlélhetjük. A gyermek átél egy kort, amelyben a fantázia játsza a főszerepet. Gondoljunk csak a gyermek játékszereire, amelyeket ők élőknek gondolnak. A fantázia élőnek mondja a széket, a babát stb. Az emberiségnek is volt egy korszaka, amelyben a fantázia nagy szerepet játszott, ez az emberiség gyermekkora. Gondoljunk csak a régi népek meséire, amelyekben az állatok beszélnek, úgy cselekednek, mint az emberek. Az ősi ember ezt természetesnek találta.

Vagy nézzük a gyermek rajzait, mily csodálatos hasonlóságot mutatnak azok az ősember barlangi rajzaival.

Azután jön az a korszak, amikor a gyermek fantáziája beleütközik a dolgok realitásába. A gyermek minduntalan észreveszi, hogy a reális dolgok nem olyanok, mint amilyenek ő képzelte.

Ezt követi az emlékezet kora. Az emberiség történetében megfelel neki a krónikák kora. A gyermek életében a 9—20. évig dolgozik az emlékezet legjobban. Azért kell itt kezdeni a latin nyelvvel is, mert ehhez az emlékező-tehetségre szükség van.

A következő korszak a reflexió korszaka. Az ifjukorban jelentkeznek már önálló gondolatok is, megindul a belső fejlődés. S ezt a korszakot az emberiség történetében is meg lehet találni. A reformáció korában kezdődik a reflexió kora. Ez a korszak a dogmák feletti gondolkodással és azok bírálatával kezdődik. Ezután irányul a nép filozófáló elméje a politika területére.

Végül jön a szociális irány. S így azt látjuk, hogy az egyesnek a fejlődése ugyanolyan, mint a közösség fejlődése.

A tanterv megalkotását kettős elv vezérelte: az anyagi (materiális) és a formális. A materiális vonatkozik az anyag kiválasztására, a formális az alkalmazásra.

Lássuk már most, miképp érvényesülnek az elvek a tanterv-

ben. Ha kezünkbe vesszük a tantervet, azt látjuk, hogy az anyag két csoportra oszlik: A) az egyik az emberi életet, B) a másik a természetet öleli fel. Az egyik a hist.-humanisztikus szakcsoport, a másik a természettudományi. Az első feloszlik 1. érzületi, erkölcsi oktatásra, 2. művészeti oktatásra és 3. nyelvi oktatásra. A másik pedig 1. földrajz, 2. természettudomány és 3. matematikára. Az érzületi oktatás tárgyai a bibliai történet és a profán történet. A művészeti oktatás tárgyai az ének, rajz, mintázás és torna. A nyelvoktatás körébe tartozik az olvasás, írásbeli dolgozat és írásgyakorlás. A földrajz körébe tartozik a csillagászati és fizikai földrajz, továbbá az iskolai kirándulások. A természettudomány felöleli a természetrajzot, a természetismét (Naturlehre) és munkatant. A matematika tárgyai a mértan, számtan és a kézimunka.

Ezután részletesen foglalkozott a német népiskola tananyagával, annak az egyes osztályokban való elosztásával, s a beosztásnál figyelembe vett pedagógiai szempontok értékelésével.

Lux Gyula.

Különfélék.

Az 1913. évi állami költségvetés.

A kormány a képviselőház első őszi ülésén benyújtotta az 1913. évre szóló állami költségvetést.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetését (VI. füzet) indokolásával együtt a következőkben ismertetjük.

I. Központi igazgatás.

Előirányoztatik 2.543,861 K 283,072 K többlettel.
E többlet nagyrészt a személyi járandóságok emelésére fordítatik. A többi között a miniszter 2 VI. fizetési osztályu osztálytanácsosi állást szervez, hogy a revíziót minden osztály élén megfelelőleg javadalmazott tisztviselő végezze. Folytatólagosan rendeztetnek a számvevőszéki és segédhivatali statusok is, hogy az előmeneteli viszonyok javíttassanak.

A központi szolgálatra 41 a külszemélyzethez tartozó egyén van berendelve, akik közül 19 a tárca terhére élvezi illetményeit.

Van köztük 2 tankerületi főigazgató, 1 gyak. főgimnáziumi tanár, 2 középiskolai tanár, 1 felsőbb leányiskolai igazgató, 4 tanfelügyelő, 6 segédtanfelügyelő, 1 tollnok, 1 felsőkereskedelmi iskolai igazgató és 1 VII. f. o. tanítóképezdei tanár. Megjegyezzük azonban, hogy ez utóbbi a polgáriiskolai statusból került ki és a polgáriiskolai ügyosztályban szolgál.

II. Országos közoktatásügyi tanács.

Előirányoztatik 41,012 K 1333 K többlettel.

III. Felsőbb tanintézetek.

1. *Budapesti királyi egyetem.*

Kiadások fősszege 3.740,364 K 330,815 K többlettel.
 Szervez a miniszter a hittudományi karon 1 ny. rendkívüli tanszéket, az orvosi karon 1 rendkívüli tanári és több adjunktusi állást, a bölcsészeti karon az olasz nyelv számára a rendkívüli tanszék felhasználásával 1 rendes tanszéket és több segéderő számára állást. Rendezi a miniszter az adminisztratív és kezelési tisztviselők, valamint szolgák illetményeit is.

2. *Budapesti egyetemi klinikák.*

Kiadások fősszege 3.593,603 K 641,870 K többlettel,
 amely túlnyomórészt dologi kiadásokra jut.

3. *Kolozsvári Ferenc Főzsef tudományegyetem.*

Kiadások fősszege 2.228,769 K 239,967 K többlettel.
 Szervez a miniszter az orvosi karon egy ny. rendes tanszéket, a matematika-természettudományi karon egy ny. rendkívüli tanári, több tanársegédi, adminisztratív és vezetőtisztviselői, valamint szolgai állást.

4. *Kolozsvári Karolina országos kórház és egyetemi klinikák.*

Kiadások fősszege 1.426,885 K 139,820 K többlettel,
 amely személyi és dologi kiadásokra jut.

5. *Debreceni és pozsonyi m. kir. tudományegyetem.*

Ezen egyetemek létesítésére átalányul 2. résztként 2.000,000 K szerepel.

6. *Kir. Fözsef műegyetem.*

Kiadások fősszege 2.019,011 K 284,605 K többlettel.

A ny. rendes tanszékek számát itt kettővel szaporítja a miniszter, az egyiket az organikus kémia, a másikat a mechanika számára. Ezekon kívül szervez több adjunktusi, kezelő tisztviselői és szolgai állást is.

7. *Középiskolai tanárképzők.*

Kiadások fősszege 420,540 K 67,540 K többlettel.

Ezen a címen a budapesti középiskolai tanárképző, az Eötvös kollégium és a kolozsvári középiskolai tanárképző költségei szerepelnek. Itt van továbbá felvéve a piaristák budapesti és kolozsvári tanárképző-internátusának, valamint a kolozsvári ref. középiskolai-tanárképző segélyezésére fordítandó összeg is. A multhoz képest lényeges változást itt nem találunk.

8. *Jogakadémiák.*

Kiadások fősszege 163,212 K 4127 K többlettel.

A kiadások túlnyomórésze a kassai állami jogakadémiára fordítatik.

9. *Ógyallai csillagvizsgáló intézet.*

Kiadások fősszege 67,325 K 17,700 K többlettel.

IV. *Középiskolák.*

1. *Tankerületi főigazgatóságok.*

Kiadások fősszege 256,318 K 21,777 K többlettel.

A miniszter folytatja a tankerületi főigazgatói személyzet statusrendezését olyformán, hogy a tollnokokat a X. fizetési osztályból a IX.-be, az irnokok egy részét a XI.-ből a X.-be viszi át.

A 13 tankerületi főigazgató közül 3 az V. fizetési osztályba, a többi a VI. fizetési osztályba van besorozva. Ezzel a főigazgatók statusrendezése nyilván nincs még befejezve, legalább maguk az érdekeltek nem tekintik annak. Méltánylást érdemlő kívánságuk az, hogy a tanügypolitikai szempontból oly fontos főigazgatói állások egészben, vagy legalább felerészben az V. fizetési osztályba soroztassanak be.

2. Állami középiskolák és középiskolai internátusok.

Van 52 állami gimnázium, 26 reáliskola és 4 internátus.

A kiadások főösszege 12.530,665 K 2.841,488 K többlettel. A többlet csaknem egészben véve személyi járandóságokra esik. Még pedig egyrészt pótlékokra (köztük családi pótlékra), másrészt 2 igazgatói, 60 IX. fizetési osztályú rendes tanári, 4 tornatanítói állás szervezésére, végül a hitoktatási díjak tetemes felemelésére. Mint elvi jelentőségű és nyilván a tanítóképzőkre is alkalmazandó kijelentést szószerint közöljük az indoklás következő részét: „Amennyiben a korpótlékaik beszüntetése mellett a VI. fizetési osztályba kinevezett középiskolai igazgatóknak az ebben a fizetési osztályban bekövetkező nyugdíjaztatásuk idejében élvezett beszámítható javadalmazásuk kisebb lenne, mint amelyet a VII. fizetési osztályban való maradásuk esetén a netán még esedékessé váló magasabb személyi, illetve korpótlékaikkal együtt elértek volna: az általuk élvezett 600 K működésipótléknak azon része, mely az ekként mutatkozó különbözettel felér — nyugdíjazás esetén — *nyugdíjba beszámítható javadalomnak fog tekintetni.*“ Ezen intézkedésben benfoglaltatik a korpótlékok elvonásának kritikája, de egyzersmind tarthatatlansága is.

Ebben az évben a miniszter Aranyosmaróton és Ipolyságon fog gimnáziumokat felállítani és ez irányban Oraviczabányával szándékozik tárgyalásokat kezdeni.

Az internátusoknak bennünket érdeklő költségvetési adatai közül megemlítjük, hogy a középiskolai igazgatók az internátusok vezetéséért 1200 K évi díjazást, a felügyelő tanárok pedig évi 1600 K fizetést kapnak. Ezen analogia alapján és a paritás folytán az internátust vezető képezdei igazgatók ugyanazon díjazásban volnának részesítendőek, a képezdei nevelők fizetését pedig megfelelő arányban 1400 K-ra kellene felemelni.

3. Nem állami középiskolák segélyezése.

(Az 1883. évi XXX. t.-c. alapján.)

Kiadások főösszege 5.563,660 K 1.103,619 K többlettel. Összesen 114 középiskola részesül az építkezési segéllyel együtt átlagosan 50,000 K évi segélyben. Új segélyek a pápai bencés és a dombovári ujonnan alapított kir. kath. gimnáziumok segélyei. A hitoktatók eddigi 37,000 K díjazása 100,000 K-ban irányoztatott elő. Ezt az emelést a miniszter legközelebb kiadandó szabályzatban fogja rendezni.

4. *Felsőbb leányiskolák.*

Kiadások fősszege 2.619,515 K 263,823 K többlettel,
amely túlnyomórészt a személyi járandóságok emelkedésére, a status
folytatólagos rendezésére és új tanári állások szervezésére jut.

V. Népoktatásügyi intézetek.

1. *Népnevelési tanfelügyelőségek.*

Kiadások fősszege 1.446,475 K 173,151 K többlettel.

A többlet a tanfelügyelői status rendezésének első részletére
vételre fel. Erre vonatkozólag az indokolásban ezeket találjuk:

„A tanfelügyelet újjászervezésével kapcsolatban egyrészt, a
népiskolai tanszemélyzet tervbe vett fizetésrendezésével kapcsolat-
ban másrészt elodázhatatlan szükség, hogy a tanfelügyelőségi
személyzet statusa méltányos rendezést nyerjen. A rendezés egyik
mozzanata az, hogy a XI. fizetési osztály ebben a statusban vég-
kép megszüntetettik, lényege pedig az, hogy a kir. tanfelügyelők a
VI. és VII., a segédtanfelügyelők a VIII., IX. és X., a tollnokok
pedig a X. fizetési osztályba fognak rangsoroltatni. Ez a rendezés
3 év alatt három egyforma ütemben fog végrehajtatni.

2. *Állami elemi népiskolák.*

Kiadások fősszege 25.896,944 K 4.520,491 K többlettel.
Ezen összeg egyrésze, nevezetesen 1.400,000 K a tervbe vett tanítói-
fizetés rendezés céljait szolgálja; másik része 500 új tanítói állás
szervezésére való; harmadik része a fizetéseknek a fennálló törvé-
nyek szerinti rendezésének alapja. Az állami tanítók létszáma
1913-ban 8524-re fog emelkedni. Az internátusok szervezése az
állami elemi népiskoláknál megkezdett.

A tanítói fizetésrendezés mikéntjéről a költségvetés nem szól.

3. *Gazdasági népiskolák.*

Kiadások fősszege 1.072,022 K 164,059 K többlettel.

Összesen 171 szaktanítói és tanítónői állás van szervezve. Az emelke-
dés túlnyomórészt a személyzet fizetésrendezését szolgálja.

4. *Nem állami elemi iskolák segélyezése.*

Kiadások fősszege 20.972,560 K 6.657,560 K többlettel.
Ezen összegből 5.700,000 K a nem állami tanítók fizetésének tervbe vett rendezésére fog fordíthatni. A rendezés módozatára vonatkozólag nem hoz az indokolás közlést.

A tanítóképző tanárságot közelről érdeklő új tételek:

1. Gyermektanulmányi célok támogatására	35,000 K
2. Tanítóegyesületek által fenntartott internátusokra
többlet	11,000 K

5. *Kisdedőv-intézetek és menedékházak.*

Kiadások fősszege 3.339,499 K 976,205 K többlettel.
A többletből fog rendeztetni az óvónők fizetése és egyéb illetményei.

6. *Népnevelési intézetek közös szükséglete.*

Kiadások fősszege 1.195,000 K ami 76,500 K csökkenést jelent.
A csökkenést az idézi elő, hogy egyes tételek más címek alá vitettek.

Bennünket érdeklő új tételek:

1. Elemi iskolák és kisdedőv intézetek részére szemléltetőképek beszerzésére 35,000 K többlettel	70,000 K
2. Elemi iskolai tanítói kézikönyvtárak költségeire . .	25,000 K

7. *Felső nép- és polgári iskolák.*

Kiadások fősszege 8.920,072 K 1.730,981 K többlettel.
Ez az összeg részint a folytatólagos statusrendezésre, új tanítói és tanítónői állások szervezésére, az esedékes pótlékokra, szolgai állások szervezésére, valamint dologi kiadásokra fog fordíthatni. Rendezni fogja a miniszter a nem állami polgári iskolai tanerők fizetését is, amely címen 141,000 K többlet mutatkozik.

8. *Polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetek.*

Kiadások fősszege 983,271 K 233,850 K többlettel.
Ezen cím alatt az ugynevezett Pedagogium és Erzsébet nőiskola szükségletei nyerneken fedeztetet. A többlet részint személyi járandóság-

gok emelkedésére, részint új tanári állások szervezésére (földrajzi tanszék) fordítatik. A dologi kiadásoknál mutatkozó többletet a szükségletek és a drágaság növekedése teszik indokolttá. Az élelmezési átalányt a miniszter a polgári képző növendékeire havi 36 K-ban, az Apponyi-kollegium tanárjelöltjeire nézve havi 40 K-ban állapítja meg. Beruházások címén az Erzsébet nőiskola internátusa nyer kiegészítést, amelynek első részletéül 150,000 K szerepel.

VI. Elemi iskolai tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek.

Ezen címet, miután bennünket legközelebről érdekel, részletesen ismertetjük.

A költségvetés 18 állami tanító, 8 tanítónő és 1 óvónőképzőt sorol fel. Ezek mellett a beruházások címe alatt *Zilahon* egy új állami tanítóképző-intézet alapításának tervét találjuk meg. A szervezést azzal indokolja a miniszter, hogy Szilágymegyében a tanítóhiány miatt igen sok iskolában szünetel a tanítás és Zilah városa mint a magyar és román nyelv szinmagyar határa, a magyar nemzeti állameszmének felbecsülhetetlen értékű védőbástyája, hol is ezelőtt 22 éven át már állott fenn állami tanítóképző-intézet. (Tudvalevőleg Temesvárra helyeztetett át.)

Őszinte örömmel üdvözöljük a zilahi tanítóképző reaktiválásának tervét!

Indokolásul szolgálhatna egyébként az érvényben levő 1868. évi XXXVIII. t.-c. 81. §-a is, amely 20 állami tanítóképző felállítását írja elő, holott a zilahival együtt még mindig csak 19 fog állani.

A kiadások főösszege 5.271,856 K 736,027 K többlettel. Az érvényben levő törvények folytán automatikusan emelkedő személyi járandóságok (pótlékok) emelkedésén kívül e jelentékeny többlet a következő célokat szolgálja.

Az 1912. évben életbeléptetett új tanítóképző-intézeti tanterv új állások szervezését teszi szükségessé. Ezen új tantervvel vonulnak be — az indokolás szerint — a kísérleti lélektani ismeretek, a szociológia — és nemzetgazdaságtan a tanító- és tanítónőképző-intézetekbe. Ezt a tantervet az összes hazai egyházak főhatóságai — mint az indokolás közli — egyidejűleg intézeteikbe felekezeti jellegüket kidomborító csekély változtatással önként bevezették. Ez az új tanterv az összes állami tanítóképző-intézeteknél 682 óraszaporulatot tüntet fel, ami 38 új tanerő alkalmazását teszi szükségessé. A pénzügyi helyzetre való tekintetből a miniszter egyelőre

csupán 20 új állást szervez: felerészben a X. és felerészben a IX. fizetési osztályban.

A tanítóképzés fejlesztése szempontjából egy másik rendkívül fontos intézkedése a költségvetésnek az, hogy egy a VI. fizetési osztályban szervezett *szakfelügyelői* állást és mellette egy tollnoki állást szervez. Ezen új szakfelügyelői állás szervezése a „*szakfelügyeletnek fejlesztése* és a magyar nemzeti érdekek megóvása szempontjából történik.“ Azt mondja ugyanis az indokolás, hogy: „a tanítóképző-intézetek majdnem teljes mértékben lekötik a kir. tanfelügyelő idejét, olyannyira, hogy a szorgalmi időnek épen a legfontosabb szakában, amikor az egész évi tanítási eredmények megállapításáról van szó, tankerülete egyéb népoktatásügyi intézményeit lenne kénytelen elhanyagolni. A tanítóképző-intézeteknek évközi, a tanfelügyelőre nézve intézményesen kötelező látogatása mellett tehát az iskolaévvégi tanítóképző-intézeti teendők és egyéb ezen intézetek belső életével, a tananyagnak az új tanterv szerinti megfelelő feldolgozásával, nemkülönben a működési eredmények és a felügyeleti jelentések, javaslatok *szakszerű* feldolgozásával járó munkálatok is elkerülhetlenné teszik a létszámszaporulatot.“

A tanítóképezdei tanárság a szakfelügyelet fejlesztését örömmel üdvözli.

Nincs okunk kételkedni abban, hogy ez az indokolás egyrészt a meg nem állapodó továbbfejlesztést okozatilag tartalmazza; másrészt, hogy ez a fejlesztés természetesen a tanítóképezdei felügyelet önállóságát és elkülönítését fogja eredményezni. Hála ezért azoknak, akik ügyeinket nemcsak céltudatos és szilárd programmal, hanem bámulatos energiával irányítják és kormányozzák.

A dologi kiadások rovatán emeli a miniszter az *élelmesés* tételét; „miután az élelmi cikkek árában időközben beállott rohamos emelkedés mind sűrűbben vonta maga után az előirányzat nélküli túlkidadásokat, amelyek indokoltságának elismerése elől elzárkózni tovább nem lehetett.“ Majd így folytatja az indokolás: „nehogy az egyes intézetek vagyonkezelésében elkerülhetetlen zavarok álljanak elő, a tanítóképző-intézetek növendékeinek élelmezési költségeit havi 32 K-ban, a tanítónőképző-intézetiekét havi 34 K-ban irányoztam elő az 1913. évi állami költségvetésben.“ Emelkednek továbbá a fűtés és világítás, a házi szükségletek és az elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei is.

A dologi kiadások közül a következő tételeket külön felsoroljuk :

1. Utazási és átköltözködési költségek	11,500 K
2. Tanítóképző-intézeti tanárok továbbképzésére rendező tanfolyamra, külföldi tanulmányutakra	21,000 „
3. Növendékek tanulmányutjaira	6,500 „
4. Szakfelügyelők utiköltsége és napidijaira	6,200 „
5. Igazgatótanácsosok napidijaira	4,000 „
6. Néptanítói képesítővizsgálatoknál működő bizottsági tagok díjazására	11,000 „

Összesen: 60,200 K

vagyis az előző évnél 28,000 K-val több. E tételek a tanítóképzés intenzív fejlesztésének beszélő számadatai.

A rendes kiadások között szerepel az országos tanszermuzeum céljaira előirányzott 54,000 K is, ami 30,000 K-val több az ez évi előirányzatnál. A többletet az okozza, hogy a Tanszermuzeumot a Tanítók Házából ki kell telepíteni és a helyiségekről bérlet útján kell gondoskodni. Itt szerepel továbbá a felekezeti tanárok illetményei kiegészítéséül szolgáló összeg is 380,000 K-val. E tétel a multhoz képest nem mutat emelkedést.

A rendkívüli kiadások tételei során a felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézetek felszerelési, berendezési, esetleg kisebb építési segélyére a miniszter 210,000 K-át irányoz elő, vagyis 150,000 K-val többet, mint az ez évi előirányzat.

A beruházások során a következő tételek szerepelnek :

1. A kolozsvári tanítóképző-intézet építésére beruházandó 3-ik és utolsó részlete	630,000 K 280,000 „
2. A csurgói tanítóképző-intézet épületének felépítésére szükséges 650,000 K 2. részlete	380,000 „
3. A dévai tanítóképző-intézet épületének építkezésére szükséges 300,000 K 2. részlete	150,000 „
4. Az eperjesi tanítóképző-intézet új épületének felépítésére szükséges 775,000 K 1. részlete	250,000 „
5. A zilahi áll. tanítóképző új épületének felépítésére szükséges összeg 1. részlete	30,000 „
6. A szabadkai tanítónőképzőnél betegpavillon építési többköltségére	7,300 „

Összesen: 1.097,300 K

Pontos tájékoztatásul közöljük végül a személyi járandóságok következő táblázatos részletezését is:

Lét- szám	Fizetési osztály	Az állás megnevezése	Javalmazás összege
2	VI.	Szakfelügyelő	16,800 K
9	VI.	Igazgató	61,800 „
1	VII.	Ének szakfelügyelő	6,400 „
19	VII.	Igazgató	92,760 „
1	VII.	Igazgató (központi igazgatás terhére) . . .	—
41	VII.	Rendes tanár	250,520 „
1	VII.	„ „ (polgári iskolák terhére) . . .	—
69	VIII.	„ „	317,560 „
91	IX.	„ „	297,300 „
35	X.	Segédtanár és r. tanítónő	88,380 „
7	XI.	Tanító, segédtanítónő	15,360 „
1	XI.	Tollnok	2,200 „
3	XI.	Kisedővő	6,520 „
55	—	Nevelő, nevelőnő 800 K-val	44,000 „
2	—	Tornatanító	2,400 „
3	—	„	2,400 „
1	—	Műfaragó	2,000 „
1	—	Előmunkás	1,300 „
24	—	Kertész	28,440 „
25	—	Iskolaszolga	19,800 „
		Évötödös pótlékok	110,000 „
		Családi „	80,000 „
		Óraadók, hitoktatók, orvosok, gazdasszo- nyok stb.	221,300 „
		Cselédek és szegődményesek	77,856 „

Összesen 391 XI.—VI. fiz. o. alkalmazott, továbbá óra-
adó, hitoktató, orvos, gazdasszony stb. 1.679,186 K

E táblázatra vonatkozólag tisztelettel jegyezzük meg, hogy *statusunkban már ismételtelen szerepel egy énekszakfelügyelő, holott köztudomás szerint az ő felügyeleti joga elsősorban az elemi- és polgári iskolákra terjed ki, s hogy agitativ munkaköre őt a tanítóegyesületek körében való tevékenységre utalja, hogy épen a tanítóképzőkkel van ennél fogva legkevesebb nekszusa. Épen ezért a dolog természete szerint az énekszakfelügyelő elhelyezését a költségvetésben a „6. Népművelési intézetek közös szükségletei“ címe alá kérjük.*

E táblázat, valamint a költségvetésnek a tanítóképzésre vonat-

kozó többi része a régebbi költségvetésekkel való összehasonlításban ügyünk intenzív fejlődésének hű tükré. Ez adatok egyrészt büszkeséggel tölthetnek el bennünket annál fogva, hogy a közelmúltban ügyünk vezetőinek, valamint az ügy munkásainak lázas fejlesztőtevékenysége és munkássága oly szembeötlő sikerrel járt, másrészt meg bizalmat kelt bennünk abban az irányban, hogy a tanítóképzés ügyének és ez ügy munkásainak érdekei a jövőben sem fognak hajótörést szenvedni anyagi eszközök híján.

Nagyon természetes, hogy a tanítóképző-intézetek tanári státusának vannak még mindig költségvetésileg rendezendő óhajai és kívánságai. Ezek részint a középiskolai tanárokéval a paritás elvéből folyó közös kívánságaink, részint speciális helyzetünkből folyó külön óhajaink.

Az első csoportba tartoznak az általános statusrendezésre vonatkozó ama kívánságok, hogy a tanári létszámnak a fizetési osztályokban való megharmadolása a mindenkori létszám alapján és az igazgatói létszám elkülönítésével és kihagyásával történjék; hogy az igazgatók a megfelelő fizetési osztályokban megfeleztessenek és a VI. fizetési osztálybeli igazgatóknak korpótlékuk adassék vissza, hogy a szakfelügyelőknek mindaddig, amíg az V. fizetési osztály számukra meg nem nyitattik, megfelelő személyi pótlék folyósíttassék.

A második csoportba tartozó óhajainkat ezekben lehet összefoglalni:

1. *A XI. fizetési osztály a tanítóképezdei tanárságra nézve is szüntettesék meg*, amiként ezen költségvetés a tanfelügyelőségi személyzetre nézve megszűnteti.

2. *A segédtanári állások töröltessenek* és mindaddig, amíg ez kivihető, számuk annyira redukáltassék, hogy e fizetési fokban a tanár 1—2 évnél tovább semmiesetre se legyen kénytelen szolgálni.

3. *A nevelők fizetése a XI. fizetési osztálynak megfelelőleg 1400 koronában állapíttassék meg* és szabályszerű előlépésük biztosíttassék.

4. *A hitoktatók díjazása a középiskolai hitoktatókéival teljesen azonosan rendeztessék* és e rendezés — miként a középiskoláknál — az állami fizetéskiegészítést élvező felekezeti képzők hitoktatóira is terjesztessék ki.

5. *Az internátust vezető igazgatók ép úgy miként a középiskolaiak, ezen munkájukért a természetbeni ellátás beszüntetésével, külön díjaztassanak.*

6. *Az óradíj* minden tantárgyra nézve *állapíttassék* meg akkora összegben, mint amekkorát a középiskolai hitoktatók máris élveznek.

Aki a költségvetések fejlődését figyelemmel kísérte, aki ezen felül kulturánk vezéreinek és ügyünk irányítójának statusunk iránti jóindulatát ismeri, az joggal táplálja azt a reményt, hogy e kívánásaink teljesedésbe menése csak idő kérdése.

Egyesületünk feladata, hogy a „kérjetelek és megadatik“ kereszteni elv alapján ezt az időt lehetőleg megrövidítse.

VII. Egyéb kulturintézetek és intézmények.

1. *Iparos tanulók iskolái.*

Kiadások főösszege 819,340 K 135,940 K többlettel,
amely túlnyomórészt a tanonciskolák segélyezésére fordítatik.

2. *Állami felső kereskedelmi iskolák.*

Az állam összesen 20 ily intézetet tart fenn, amelyekre összesen 1.679,603 K-át fordít. A kormány a jövő évben Fiumében az ottani kereskedelmi iskola fölé 2 évfolyamos *kiviteli akadémiát* fog szervezni.

3. *Gyógypedagógiai intézetek.*

Ide sorolja a költségvetés az ideges gyermekek iskoláját, a siketnémák, vakok és gyengeelméjűek állami és államilag segélyezett intézeteit és iskoláit, a hibás beszédűek kezelésére képesítő állami tanfolyamot és a pszichológiai laboratóriumot. Ma már összesen 17 ily intézetünk van. Ide van felvéve a Gyermektanulmányi társaság segélye is.

Ezekre a célokra az állam összesen 2.009,599 K-át költ,
333,845 K többlettel.

4. *Művészeti célok támogatása és művészeti intézetek.*

Ide tartoznak az országos képzőművészeti főiskola (rajztanárképző), az országos iparművészeti iskola, a zeneakadémia és a színművészeti akadémia.

E célokra a költségvetés összesen 4.555,532 K-át irányoz elő, aminek azonban mintegy fele a színpadra esik.

5. Muzeumok, könyvtárak, képtárak és műemlékek.

Ide tartoznak a magyar nemzeti muzeum, a szépművészeti muzeum és történelmi képcsarnok, az erdélyi muzeum, a Rákóczi-muzeum, a sümegi Darnay-muzeum, a Muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőisége és tanácsa, a hiteles helyi levéltárak felügyelete, műemlékek fenntartása. Ezen célokra a költségvetés 2.784,124 K. Ennek közel fele a Nemzeti muzeumra esik.

6. Tudomány és irodalom.

Erre a célra az állam 973,412 K-át költ.

VIII. Egyházak.

Az egyházak segélyezésére	7.892,852 K-át
Lelkeszi jövedelem kiegészítésére	4.250,000 „
Lelkeszi illetmények korpótlékkal való kiegészítésére (uj tétel)	3.690,287 „
Összesen	15.833,139 K-át költ.

IX. Nyugdíjak.

A kultuszminiszter tárcáját e címen 2.685,000 K terheli.

*

A milliárdos állami költségvetésből a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumra 1913-ban jut:

a) rendes kiadás	124.112,006 K	23.840,327 K	többlettel
b) rendkívüli kiadás	8.095,701 „	998,589 „	„
c) beruházások	12.009,800 „	2.497,153 „	„

Kiadások főösszege 144.217,507 K 27.336,069 K többlettel.

Ime! a magyar kultúra tükre. Mert ha az anyagi ráfordítás nem is abszolút, de mindenesetre relatív mértéke a kulturális fejlődésnek. A magyar kultúra oltárára hozandó áldozatainkat bizonyára még jelentékenyen kell majd fokoznunk; de ha ez a fokozás abban az arányban történik, mint az elmúlt néhány év alatt gróf Zichy János minisztersége idején, akkor kulturális fejlődésünk elé bizakodó reményekkel tekinthetünk.

Mj.

Irodalom.

Könyvismertetések.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Füzetes Vállalatában ismét két füzet jelent meg. Az egyik Szlányi Lajosné tanulmánya: „A nevelés lélektana“, amely Welton J. kiváló angol pedagógus alapvető munkája nyomán készült. A munka értékes, irányító gondolatokban gazdag s tanulságos nemcsak pedagógusoknak, hanem a szülőknek és általában a gyermekkel foglalkozóknak. Mind az egyes értelmi képességek fejlesztésének, mind a jellemképzésnek megadja az egyedüli helyes alapját, a lélektani alapot. Megismertet bennünket a gyermeki lélek fejlődésének törvényeivel, s megtanít arra, hogy nevelői eljárásunkkal hogyan segítsük elő a fejlődés tökéletességét. Minden kérdés mélyen megtalálja a mérhetetlen gyermekszeretetet, mint a helyes nevelés legfőbb biztosítékát. Az angol író gondolatait szépen visszaadó, de amellett teljesen a magyar viszonyokhoz alkalmazott tanulmány élvezetes olvasmányt nyújt.

A másik füzet, Lovách József értekezése „A vakok érzékszervei“-ről, megismertet bennünket a modern gyógypedagógia emberszeretettől áthatott azon irányzatával, hogy a társadalom ezen szerencsétlen tagjai ép érzékeik céltudatos fejlesztésével miképp adhatók vissza minél nagyobb mértékben a társadalomnak, a hasznos munkának. A mű írója megtanít arra, hogy a vakot ne tekintsük tehernek; részletes utasítást ad, hogy már a család mennyire járulhat hozzá a vak érzékszerveinek s ezek segítségével ismereteinek fejlesztéséhez, ezért röviden ismerteti a vakok intézeti oktatásának módját.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Füzetes kiadványait Eötvös K. Lajos nyug. kir tanfelügyelő, szerkeszti. Eddig négy füzet jelent meg. Valamennyinek ára összesen 2 K 60 fill. Megrendelhetők Ranschburg Gusztáv könyvkereskedőnél.

Modern magyar pedagógusok könyvtára címen új vállalat indult meg Sárospatakon. A vállalat célja, hogy a pedagógia elméletében és gyakorlatában napról-napra felvetődő új kérdésekben tájékozódást nyújtson.

A vállalat első kötete most jelent meg: „Ujabb irányok a pedagógiában“ címmel. Irta dr. Gál Kelemen, főgimnáziumi igazgató.

— A Herbartból induló, de vele ellentétben álló irányokat tárgyalja s részletesebben a Natorp és Bergmann szociális, Linde személyiség, Meumann, Lay kísérleti pedagógiájával, ez utóbbi ellenzőivel foglalkozik s végül kiemeli azokat a gondolatokat, melyek Herbart óta a pedagógiai elmélkedés gazdagodását és bővülését jelentik.

E könyv első ízben a szerző kiadásában jelent meg, de oly általános tetszéssel találkozott, hogy rövid idő alatt elfogyott az első kiadás, úgy, hogy ez a kiadás most már tulajdonképen a második. Nagy hasznát fogják különösen a tanítóképzők látni, mert jelenleg nincs olyan neveléstörténet, mely az ujkor pedagógiájáról megemlékezne. Lehetetlen állapot az, hogy a neveléstörténet tanítása csak Herbartig terjedjen és a jelenkori pedagógiai mozgalmakat ne ismertessük. E könyv ezért nélkülözhetetlen segédkönyv a neveléstörténet tanításánál. Ennek lehet tulajdonítani, hogy több tanítóképző és tanítónőképző tervbe vette segédkönyvül való bevezetését.

Megrendelhető 2 koronáért Fischer Lajos könyvkereskedésében Sárospatakon.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv

a T. I. T. O. E.-nek 1912. november hó 9-én tartott rendes választmányi üléséről.

Jelen vannak: Dr. Baló József elnök, Dékány Mihály, Sándor Domokos, Wagner János, Quint József, Urhegyi Alajos, Sebőné Ujváry Ilona, dr. Novy Ferenc, Bittenbinder Miklós, Snasel Ferenc, Horvay Ede, Kiss János és Nagy Ferenc.

Elnök jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium a jelen évben 2000 koronával emelt állámsegélynek az év utolsó harmadára eső részét, 666 korona 66 fillért kiutalványozta.

Jelenti továbbá, hogy *Diviacskey* Rezső kolozsvári tanár a kiskunfélegyházi gyűlésünkön kiállított kézimunka gyűjteményét a tanszermuzeum részére való megvételre a miniszteriumnak 500 koronáért felajánlotta.

A kolozsvári állami tanítónőképző tanártestülete köszönetet mondva egyesületünknek a 30 éves szolgálati év fenntartása érdekében megindított mozgalmáért, jelenti, hogy a sérelmeket feltáró memorandummal az illetékes képviselőnél a lépéseket szintén megtették.

A Polgáriskolai Tanárok Egyesülete meghívja egyesületünket a f. é. nov. 18-án tartandó kongresszusára.

Elnök bemutatja még Fuchsné Eitner Milla levelét, melyben kéri, hogy az egyesület tegyen lépéseket, hogy a székesfőváros által rendezett pedagógiai felolvasásokon a tanítóképzői tanárok is akadály nélkül megjelenhessenek.

Quint József főtitkár jelentése szerint az egyesületbe belépett a „*Mi Asszonyunk*“-ről nevezett pécsi r. k. tanítónőképző, továbbá *Csada* Imre tanár. Kilépését bejelentette *Hrabetz* Nándor budapesti tanár; kilépése azonban csak a 3 éves ciklus lejártával lehetséges.

Ezután *Quint* József mutatta be tervezetét az egyesület által rendezendő kiállításra vonatkozólag, melyet a választmány tetszéssel elfogad, megbizva az előadót a tervezetnek körlevélben való kidolgozására.

E határozat után *Kiss* János tartotta meg a matematikai tanítás- és a túlterhelésről szóló felolvasását, melyben behatóan foglalkozik a mostani matematikai anyagbeosztással és formalitásokkal s utal a tantervvel összeegyeztethető több célszerű módosításra.

Az előadáshoz *Dékány* Mihály, *Snasel* Ferenc és *Bittenbinder* M. szólottak hozzá, több elfogadható érv mellett figyelmeztetve a tisztán egyenleti alpra való helyezkedés lehetetlenségét.

Quint József igen helyesli a praktikus anyag kiemelését a pusztán elméletiek mellett, melyekre különben is alig jut idő.

Elnök az előadónak köszönetet mondva, még jelenti a soproni tanítóképző igazgatójának átiratát, melyben az elnökségnek a jelen szolgálati idő megvédésében a felekezeti tanárookra is kiterjedő figyelmét kéri, mire az elnök! kijelenti, hogy az egyesület minden mozgalmában a felekezeti tanárok érdekére is az államiakéval egyenlő tekintettel van.

Végül a gyűlést bezárja.

Dr. Baló József
elnök.

K. m. f.

Nagy Ferenc
titkár.

Vegyesek.

Pszichológiai tanfolyam tanítóképző tanárok számára. Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter 1910. decemberében, a budapesti VI. kerületi áll. tanítónőképző intézet pszichológiai laboratoriumával kapcsolatban egy nagyfontosságú tanfolyamsorozatot indított meg, amelyeknek segítségével a tanítóképzők pedagógiai tanárait a lélektan kísérleti alapon való tanításába akarja bevezetni. Ennek a tanfolyamsorozatnak az első szakasza fejeződik be most december hónapban, amelyre a miniszterium ez alkalommal behívta az állami tanítóképzők mindama pedagógiai tanárait, akik az előző két tanfolyamon nem vettek részt, valamint néhány nemállami tanítóképző tanárt is.

Behivattak: Szöllösi István (Arad), dr. Málnai Mihály (Budapest), Blickling Antal (Csáktornya), Folenta Lajos (Curgó), Szlajchó Mihály (Eperjes), Braun Angela (Győr), Kobodiczky Alajos (Igló), Pinkert Zsigmond (Félegyháza), Mihalik Lajos (Kolozsvár), Traub Antal (Léva), Barcsay Károly (Mármarosziget), Ehrich Antal (Módor), Krafft József (Pápa), Tabódy Ida (Pozsony), Lechniczky Gyula (Sárospatak), Zala István (Székelykeresztur), Kovács Ferenc (Losoncz), Pintér Ráfáel (Pozsony) tanárok és Schehrer Sándor (Baja), Brunovszky Rezső (Losoncz), Gömöri Sándor (Igló), Párny Endre (Stubnyafürdő) Pálmay Lenke (Szepsiszentgyörgy) igazgatók.

A tanfolyam december 1-én kezdődik, mely napon délután 4 órakor tartoznak a behivottak a VI. ker. áll. tanítónőképző intézet igazgatójánál jelentkezni és 4 hétig tart (december 28 ig). Előadói ez alkalommal is Nagy László c. tanítóképző igazgató, Ranschburg Pál egyetemi magántanár, Révész Géza egyetemi magántanár. Az első héten Ranschburg Pál, a második héten Révész Géza s a harmadik és negyedik héten Nagy László (a VI. kerületi tanítónőképzőben) tartanak előadásokat. Nagy Lászlónak Quint József I. ker. tanár fog segédkezni.

A kiállítási bizottság október hó 19-én délután tartotta első értekezletét a budapesti VI. kerületi áll. tanítónőképző intézetben. Az értekezleten dr. Baló József egyesületi elnök elnököt s Quint József főtitkár mutatott be egy tervezetet. A bizottság az előterjesztett tervezetet beható megvitatás tárgyává tette, azt általánosságban elfogadta és utasította a főtitkár, hogy annak alapján készítsen a legközelebbi választmányi ülésre részletes tervezetet. (A részletes tervezetet választmányunk november 9-iki ülésében tárgyalta s ennek eredményét mostani számunk első cikkében hozzuk.)

Köszönetnyilvánítások. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter *Katinszky* Gyula egri prépost, kanonoknak, aki az Angol kisasszonyok vezetése alatt álló egri érseki róm. kath. tanítónőképző-intézetnek 70.000 korona értékű gazdasági telepet adományozott, elismerését és köszönetét fejezi ki. — *Dr. Övry* Ferenc, országgyűlési képviselőnek, aki az 1911/12. iskolai év folyamán a pápai állami tanítóképző-intézet hét szegénysorsu tanulóját összesen 420 korona segélyben részesítette, köszönetét fejezi ki.

Nevelői kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Szántó* Pál okleveles tanítót kinevezte a losonci állami tanítóképző-intézethez nevelővé.

Pályázat.

A tanító- és tanítónőképző-intézeti növendékekkel betöltendő, évi 200 koronás Bésán-féle ösztöndíjaknak megüresedett összesen *kilenc* állására pályázat hirdettek.

Ezen ösztöndíj-állásokra pályázhatnak bármily jellegű tanító- vagy tanítónőképző-intézeti növendékek valláskülönbség nélkül. Egyenlő minősítés esetében azonban az alapító levél rendelkezéséhez képest a tanítónőjelöltek elsőbbséget élveznek.

Folyamodónak születési anyakönyvi kivonatával, legutolsó iskolai bizonyítványával, szüleinek vagyoni állapotáról, ellátást igénylő testvéreinek számáról, az esetleg már nyert ösztöndíjáról, segélyezéséről vagy egyéb

kedvezményről szóló hatósági bizonyítványokkal felszerelt és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez címzett folyamodványok 1912. évi december hó elsejéig az intézeti igazgatóságához, onnan pedig minősítési táblázat kíséretében azonnal a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez terjesztendőek fel.

A folyamodványok magyar nyelven irandók és a nem magyar nyelvű mellékletekhez, azokhoz hiteles magyar fordítása csatolandó.

Hiányosan felszerelt vagy pedig az intézeti igazgatóságok által legkésőbb folyó évi december hó 10-ig a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez fel nem terjesztett folyamodványok figyelembe nem vétetnek.

Budapest, 1912. november hó 10.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. minisztertől.

Kimutatás

az 1912. év okt. 10-től nov. 9-ig befolyt tagsági díjakról.

1911-re: Sándor Domokos (—80 K).

1912. év I. felére: Biró Gyula Szombathely, Grau Géza (4—4 K).

1912. év II. felére: Belányi Tivadar (4 — K.)

1912. évre: Forberger Árpád, Ruppenthal Lajos, Mangesius Mária, Kárpáti Sándor Sopron, Brunovszky Rezső, Gamauf György, Pazár Zoltán, Berényi Irén, Amberg József, özv. dr. Katona Lajosné, Simcsó József, Bánhidyné Nagy Terez, Aczél Ilona, Lenhardt Károly, Mátray Gyula, Molnár Oszkár, Zoltán Géza, Leyrer Mátyás, Purcsi János, dr. Málnai Mihály, Zsögön Zoltán, Blickling Antal, Vizhányó Károly, Tiefenthaler Etel, Margócsy Gyula, Vaskó László, Gerhard Béla, Eperjesi ev. tanítóképző, Balázsfalvi gör. kath. tanítóképző, Margitai József, Szarka Lajos, Volosin Ágoston, Mandola Aladár, Pintér Rafael, Sándor Domokos, Exner Leo, Henrich Józsa, Vásárhelyi József Kecskemét, Bittenbinder Miklós (8—8 K).

1913. évre: Ehrlich Antal Modor (8.— K).

Adományok.

Ruppenthal Lajos 10 K-t a „Kovács János“ alapítvány, Simcsó József 1 K-t Segély egyesületünk javára adományozott; ezért az Egyesület nekik hálás köszönetét nyilvánítja.

Dr. Novy Ferenc,
egyes. pénztáros.

A vonatok indulása Budapest nyugoti p.-u.-ról.

Délelőtt

Érvényes 1912. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neve	hová	vonat- szám	óra perc	vonat neve	hová
154	5 ⁰⁵	Szv.	Vác	164	12 ⁰⁵	Szv.	Rákospalota-Ujpest
152	5 ¹⁵	"	Rákospalota-Ujpest	714	12 ¹⁰	"	Szeged
122	5 ²⁵	"	Érsekujvár	1404	12 ²⁰	Gyv.	Zsolna, Berlin
718	5 ⁴⁰	"	Szeged, Szolnok	138	12 ²⁵	Szv.	Nagymaros
4102	6 ⁰⁰	"	Esztergom	4106	12 ³⁰	"	Esztergom
156	6 ²⁰	"	Rákospalota-Ujpest	166	1 ⁰⁰	"	Rákospalota-Ujpest
6502	6 ³⁵	"	Lajosmizse, Kecskemét	4140 ¹⁾	1 ⁰⁵	Tvsz.	Piliscsaba
102	6 ⁵⁰	k. o. exv.	Wien, Paris, Ostende	168	1 ³⁰	Szv.	Dunakeszi-Alag
506	7 ⁰⁰	Gyv.	Segesvár, Stanislau	4108	1 ⁵⁰	"	Esztergom
1402	7 ⁰⁵	"	Zsolna, Berlin	106	2 ⁰⁰	Gyv.	Wien, Paris
104	7 ³⁵	"	Nagyszombat, Wien	504	2 ⁰⁵	"	Szatmár-Németi, Brassó
158	8 ⁰⁰	Szv.	Dunakeszi-Alag	126	2 ¹⁰	Szv.	Párkány-Nána
708	8 ¹⁰	Gyv.	Orsova, Bázias	170	2 ¹⁵	"	Rákospalota-Ujpest
712	8 ⁴⁰	Szv.	Temesvár, Karánsebes	4110	2 ²⁰	"	Esztergom
134	8 ⁴⁵	"	Nagymaros	108	2 ³⁰	Gyv.	Wien
4104	9 ⁰⁵	"	Esztergom	120	2 ³⁵	Szv.	Galánta
114	9 ¹⁵	"	Wien, Berlin	704	2 ⁴⁰	Gyv.	Bukarest, Bázias
160	9 ⁴⁵	"	Rákospalota-Ujpest	722	2 ⁴⁵	Szv.	Czegléd
162	11 ⁰⁰	"	Rákospalota-Ujpest	6506	2 ⁵⁰	"	Lajosmizse, Kecskemét
6504	11 ¹⁰	"	Lajosmizse, Kecskemét	140	3 ⁵⁵	"	Nagymaros
116	12 ⁰⁰	"	Wien	174	4 ¹⁰	"	Rákospalota-Ujpest
				716	4 ³⁰	"	Szeged
				110	5 ¹⁵	Gyv.	Wien
				142	5 ²⁰	Szv.	Nagymaros
				724 ^{b)}	5 ⁴⁰	"	Czegléd
				176	5 ⁵⁰	"	Rákospalota-Ujpest
				128	6 ⁰⁰	"	Párkány-Nána
				724 ^a	6 ¹⁰	"	Czegléd
				144	6 ¹⁵	"	Nagymaros
				724	6 ³⁵	"	Czegléd, Ócsa
				4114	6 ⁴⁰	"	Esztergom
				726	6 ⁴⁵	"	Czegléd, Szolnok
				1406	6 ⁵⁰	Gyv.	Pozsony, Zsolna, Berlin
				130	6 ⁵⁵	Szv.	Párkány-Nána
				178	7 ¹⁰	"	Rákospalota-Ujpest
				728	7 ³⁵	"	Czegléd
				6508	7 ⁴⁰	"	Lajosmizse
				132	8 ⁰⁰	"	Vác
				710	8 ⁰⁵	"	Bukarest, Bázias
				182	8 ¹⁵	"	Dunakeszi-Alag
				1408	8 ⁴⁰	"	Zsolna, Berlin
				118	9 ³⁰	"	Wien, Paris
				502	9 ³⁵	Gyv.	Bukarest, Stanislau
				184	10 ⁰⁰	Szv.	Dunakeszi-Alag
				706	10 ¹⁵	Gyv.	Szeged, Bázias, Bukarest
				720	10 ⁵⁰	Szv.	Kiskunfélegyháza
				4116	11 ¹⁰	"	Esztergom
				902 ^{a)}	11 ²⁰	k. o. exv.	Belgrád, Konstantinápoly
				702 ^{b)}	11 ³⁰	"	Bukarest, Konstantinápoly
				146	11 ³⁵	Szv.	Nagymaros

A vonatok indulása Buda-Császárfürdőről.

4002	5 ⁵⁵	Szv.	Esztergom	4006	12 ¹⁵	Szv.	Esztergom
4004	8 ⁵⁴	"	Esztergom	4040 ¹⁾	12 ³⁷	"	Piliscsaba
				4010	2 ¹¹	"	Esztergom
				4012	6 ¹³	"	Dorog
				4016	11 ⁰³	"	Esztergom

A vonatok érkezése Budapest nyugoti p.-u.-ra.

Délelőtt

Érvényes 1912. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan
151	5 00	Szv.	Dunakeszi-Alag	165	12 50	Szv.	Rákospalota-Ujpest
723	5 25	"	Czegléd	137	1 30	"	Nagymaros
725	5 35	"	Czegléd	708	1 25	Gyv.	Bukarest, Bázias
4103	5 50	"	Esztergom	103	1 40	"	Paris, Wien
133	5 55	"	Nagymaros	503	1 50	"	Tövis, Kolozsvár, {Szatmár-Németi
725 ^a	6 00	"	Czegléd	167	1 55	Szv.	Rákospalota-Ujpest
153	6 05	"	Rákospalota-Ujpest	4111	2 05	"	Esztergom
6507	6 10	"	Lajosmizse	169	2 40	"	Dunakeszi-Alag
721	6 20	"	Szolnok, Czegléd	171	3 00	"	Rákospalota-Ujpest
901 ¹⁾	6 25	k. o. exv.	{Konstantinápoly, {Belgrád	6503	3 40	"	Kecskemét, Lajosmizse
701 ²⁾	6 30	"	{Konstantinápoly, {Bukarest	713	4 05	"	Temesvár-J., Szeged
135	6 35	Szv.	Nagymaros	139	4 10	"	Nagymaros
1407	6 40	"	Berlin, Zsolna	4113	5 05	"	Esztergom
4105	7 10	"	Esztergom	175	5 15	"	Rákospalota-Ujpest
709	7 15	"	Bukarest, Bázias	121	5 45	"	Érsekujvár
125	7 20	"	Párkány-Nána	115	5 55	"	Wien, Berlin
727	7 25	"	Czegléd	1403	6 20	Gyv.	Berlin, Zsolna
501	7 30	Gyv.	{Bukarest, Kolozsvár, {Máramarossziget	177	6 30	Szv.	Rákospalota-Ujpest
157	7 40	Szv.	Vác	707	6 35	Gyv.	Orsova, Bázias
6501	7 50	"	Kecskemét, Lajosmizse	105	6 40	"	Wien
155	7 55	"	Rákospalota-Ujpest	107	7 10	"	Wien
127	8 05	"	Párkány-Nána	711	7 45	Szv.	Bázias, Temesvár
4107	8 15	"	Esztergom	179	8 00	"	Rákospalota-Ujpest
113	8 20	"	Paris, Wien	4117 ³⁾	8 15	"	Piliscsaba
719	8 40	"	Kiskunfélegyháza	143	8 20	"	Nagymaros
129	8 45	"	Nagymaros	131	8 35	"	Párkány-Nána
159	9 10	"	Dunakeszi-Alag	109	9 05	Gyv.	Wien
705	9 25	Gyv.	Szeged	6505	9 30	Szv.	Kecskemét, Lajosmizse
1401	9 40	"	Berlin, Zsolna, Pozsony	181	9 35	"	Dunakeszi-Alag
4109	9 55	Szv.	Esztergom	1405	9 45	Gyv.	Berlin, Zsolna
161	10 30	"	Rákospalota-Ujpest	505	9 55	"	{Segesvár, {Kolozsvár, Stanislaw
715	10 45	"	Szeged	4115	10 00	Szv.	Esztergom
119	11 25	"	Galánta	145	10 25	"	Vác
163	11 50	"	Rákospalota-Ujpest	6513	10 30	"	Ócsa
				117	10 35	"	Wien
				717	11 00	"	Temesvár, Bázias
				101	11 05	k. o. exv.	{London, Ostende, {Paris, Wien
				185	11 25	Szv.	Dunakeszi-Alag

1) Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.

2) Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.

3) Vasár- és ünnepnapokon bezárólag november 10-ig közlekedik.

A vonatok érkezése Buda-Császárfürdőbe.

4001	5 30	Szv.	Dorog	4011	2 10	Szv.	Esztergom
4005	7 16	"	Esztergom	4013	5 20	"	Esztergom
4007	8 39	"	Esztergom	4017 ³⁾	8 21	"	Piliscsaba
4009	10 04	"	Esztergom	4015	10 07	"	Esztergom

GYAKORLÓISKOLA

ROVATVEZETŐ: URHEGYI ALAJOS.

A tanítás esztétikájáról.

Korunk pedagógiai problémájának kétségkívül egyik fontos tényezője a nevelés esztétikai oldala, a fejlődő emberi lélek ama erejének irányítása, mely nyomon követi az értelem fejlődését és befolyásolja erkölcsi mivoltának kialakulását. A gyermek szépérzékének a tanító részéről való *tudatos* fejlesztése szintén az iskola feladata ugyanakkor, amikor ismereteket, ügyességeket sajátíttat el a gyermekkel és erkölcsi elveket fogantat meg lelkében. A *kielégítésre váró lélek eme sokoldalú követelményének harmonikus összeegyeztetéséből indul ki a tanítás¹⁾ céltudatos művészete*. Ez a tanítói művészet bizonyára nem azonos a szó eszményi értelmében vett művészettel, azzal, mely önmagára vonatkoztatva alkot, teremt képzelő ereje segítségével, tekintet nélkül más szubjektumokra. A tanítói művészet ellenkezőleg, a rajta kívül álló szubjektumokra vonatkoztatva állapítja meg céltudatosan a maga utjait. Ezért jellemzi elsősorban a tanítást a lélekismereten induló methodika elve. Az emberrel foglalkozó művészet, különösen a költészet sem lehet ugyan el ennek híjával, ám ennek valamely *eszme kifejezése* lévén az önmagában a cél, nem megy addig, mint a tanítás, mely az *eszme elfogadtatását*, a lélek tulajdonává avatását tartja céljának. A tanítás eszerint magában bírja a művészi célzatot is az eszme, tartalom kifejezése szempontjából a *szemlélet* elvében s így a művészet, mint eszköz kerül a szolgálatába, mely eszköz a *tudás* anyagát van hivatva kifejezni.

Ebben a felfogásban tehát a tanítás a tudás és művészet eredményeinek harmonikus összeegyeztetése.

A tudós és művész munkájának közelebbi analizise is meggyőző bennünket annak a viszonynak különbözőségéről, melyben mindkettő a tanítással van s mely viszony az érintkező hatásokat is sejteti. Arra nézve már egyöntetű a felfogás, hogy a művész *képzelete* segítségével, lelke tartalmából alkot, teremt oly művet,

¹⁾ A *tanítás* szót azért alkalmazzuk itt a bővebb tartalmu *nevelés* szó helyett, mert az iskola legfőbb nevelési formája a tanítás.

mely reális alapból kiindultan az eszményi felé tart; a tudós ellenben értelmi kapcsolásokat létesít a valóság tényei között s ezekből következtetések segítségével (tehát szintén értelmi uton) új tényeket állapít meg; ekként tehát az objektív világnak benne kialakult reális felfogását adva, kiválóan az értelemre hat, a művész ellenben a lelke tartalmának sajátos szubjektív alakulását adva s vele az eszményt keresve, az érzelmi világra hat, s ezzel kiváltja a tetszés érzelmét. A tudós tehát nem alkot, csak megismer; a művész a megismerteket kapcsolja akként, hogy abban az érzelmi világ nyersen táplálékot a tetszés, a gyönyör formájában. S vajjon magának a pusztá megismerésnek nem természetes befejezője-e a gyönyör érzelmének hozzákapcsolódása, vagy másként: nem gyönyörűséget érzünk-e akkor, ha valamely problémának teljes, világos ismeretere jutottunk?! Ime a tudós és művész munkájának érintkezése a lélekre való hatás szempontjából, ez pedig nem egyéb, mint kifejlett alakja a legegyszerűbb lelki jelenségnek, a benyomásnak kettős s együttes hatása az *értelemre és érzelemre*.

Eredményében tehát a tudás (a lélek egységébe foglalt ismeretek összesége) is gyönyört kelt s így esztétikai nevelésre alkalmas. Ám a tanítás nyújtotta tudás nem azonos a tudós tudásával, részint az anyag terjedelménél fogva, amennyiben a tanítás a tudománynak csak főbb (sokszor csak gyakorlati irányu) eredményeit használja fel. De nem azonos módszerénél fogva sem, mert a tudós önmaga halad utján, új ösvényeket nyit a saját értelmi erejével, a tanítás pedig csak *vezet*, a tudós ösvényeinek ismerete alapján *formálja* a fejlődő lelket. Ebben a vezetésben pedig felhasználja a tanítás a vezetendő lelkének éppen kinálkozó diszpozícióit. (Mai órarendszerű tanításunk mellett természetesen csak elmélet a kinálkozó diszpozícióknak felhasználása.) A tanítás lényege ma éppen a szükséges *diszpozíciók megalkotásában* rejlik, olyan munkában tehát, amely a művészével határos. A művész t. i. a lelkében kiformált tartalmat át tudja élvezője lelkébe lopni, és így benne ugyanolyan esztétikai hangulatot teremteni: ez a hangulat közössége. A művészet hatása tehát a teremtő erőn kívül a *közvetítés* módján fordul meg, e kettő harmóniája nélkül nincs művészi hatás. Mint-hogy pedig a tanítás elsősorban közvetítés, figyelembe kell vennie a művészi közvetítés eszközeit is, jelesül a képzelet foglalkoztatásával a hangulatteremtés eszközeit.

Ekként a tanítás a tudásnak és szépnek eszközeit akként fogja alkalmazásba venni, hogy hatása állandóan a gyermek lelkü-

letére találjon. A tudás anyagát a tanító a maga lelkében akként formálja átadásra, hogy az ne csak a gyermek értelmére hasson, hanem eredményében, — ha a gyermek szempontjából öntudatlanul is — az értelemvilágnak is adjon tápot. És ez vonatkozik nemcsak a tudásnak arra az anyagára, mely magában is művészi természetű, hanem a tisztán az értelemre ható reáliákra is, amennyiben egy-egy tételnek, törvénynek megértése, a lelki tartalomba való összhangzatos beillesztése a gyermekben feltétlenül érzelmet kelt: örömet vált ki az értelmi világosság.

Önként következik a művészet mivoltából, hogy a tanítás szolgálatában a szépek, úgy tartalmi, mint alaki elemei érvényre jutnak.

E vázlatos cikknek nem lehet feladata a gyermeki lelkület szépérzékének mivoltára, az esztétikai érdeklődés¹⁾ részleteire rámutatni, sem a Népiskolai Tanterv Utasításaival részletesebben foglalkozni, ez alkalommal csak az a feladatunk, hogy a tanítás szépségeinek elemeit keressük a gyermek lelkületének s a művészet alapelemeinek ismerete alapján.

A népiskolai tanításnak u. n. művészeti tárgyai foglalkoznak a színek, hangok, vonalak és formák elemeivel, nem kizárólag az esztétikai nevelés szempontjából, hanem gyakorlati célzattal is. Az esztétikai nevelésnek nagyrészt alaki oldalai ezek és a részletekre terjeszkednek ki; sokszorosan s legváltozatosabban egybekapcsolva lassankint tartalmat is nyernek.

A szépek megérzése, a tetszés, kétségkívül a kellemes hatásból alakul ki, melynek külső jelensége a derült arc, a rövid ideig tartó magába mélyedés, mosoly. Csak később fejlődik ki, a látási és hallási szépnél magasabb rendű, a *cselekvés* megérzésében nyilatkozó szépérzék, amennyiben ezzel megértés, sőt ítélkezés is jár, azaz a gyermek egyénisége szorosabb erkölcsi vonatkozásba is kerül a cselekvéssel s megalkotja erkölcsi ítélete alapján esztétikai ítéletét is.

A népiskolai tantárgyak keretében a költői művészetnek jut ebben a legnagyobb feladat, nemcsak anyagánál, de belső szerkezeténél fogva is s ebből vezethető le a tanítás esztétikájának alap-tétele. A költészet elemei közül a mese, monda s elbeszélésben rejlő szép adja a gyermek számára a művészi szép megérzésének alapját.

1) Részletesen I. Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana. Bpest. Franklin-Társulat, 1908.

Melyek azok az elemek, melyek a mesében tetszenek? A gyermek fejlődési foka szerint kétségtelenül maga a „mese“, a cselekvény. A mese hőse feladat elé van állítva, éppen úgy, mint maga a gyermek játéka közben, a feladat megoldása elé sok akadály gördül. Ezen akadályok mikénti legyőzésének gondolata egyszerre azonosítja a gyermeket a hőssel, mielőtt még hallaná a mese folytatását, az érdeklődés egyszerre fokozódik, mert maga a gyermek is belekerül képzeletben a mese cselekvényének forgatagába, szakasztott akként, mint mikor a gyermek mások játékát csak nézi, avagy maga is tevőlegesen részt vesz benne. Éles megfigyelő mesemondás közben azt is tapasztalhatta, hogy a gyermek érdeklődése a mesemondás elején, addig, míg leíró, ismertető részletek vannak, csak lanyha, s csak akkor szökik fel egyszerre, ha már a hősenek feladatát s az akadályokat is ismeri. Mi ez egyéb, ha nem a küzdés, az élet megnyilatkozása, az „én“ alapvonása a szépérzékben?! A gyermek tehát beleképzelve magát a hős szerepébe, azonosítja magát vele (v. ö. a gyermek szubjektív ítéleteit, azt, hogy „én“-je központja mindennek), *érzelemlilága* a hős számára van lekötve, vagy helyesebben, a maga érzelemlilágát ruházza át a hősrre, s mindaddig tetszik küzdelme, míg azonos a gyermek érzelem és gondolatkörével. Az érdeklődés végső oka tehát a cselekvényen, majd az akadályok legyőzésén belül a gyermeki lélek küzdési vágyában van. Ez az érdeklődés az akadályok nőttével nő, feszültségét végre feloldja a feladat megoldása győzelemmel vagy bukással, s a gyermek örül hősenek vagy szánakozik rajta. A szép megérezése tehát kiváltódott a gyermekben öntudatlanul, bizonyos hangulatot hagyva meg a lelkében. Mint látjuk, a tetszés érzelmének kiváltására cselekvény alakjában két elemre van szükség: az érdeklődést felkeltő feladatra és akadályra, másrészt a feladat megoldására. Minőségileg az első elem túlnyomólag értelmi motívumokból áll, amennyiben az akadályok legyőzésének útjai, módzatai az értelem munkájához tartoznak sarkalva a célhoz jutás vágyától; s mint ilyen még nem esztétikai érzelem, csak annak megindítója mint érdeklődés. Az esztétikai érzelem, a feladat megoldásával áll be, mint *harmonikus kiegészítője*, befejezője az érdeklődésnek. Minőségében csaknem teljesen érzelmi, melyben az értelem teljesen háttérbe szorul. A vágytól fokozott értelmi munkát kellemes hatással lezárja az érzelem, előmlik a gyermek lelkületén. Hogy a tetszés érzelme csakis harmonikus kiegészítés esetében következik be, bizonyítja a feladat olyatén megoldása, melyet a

gyermek nem vár, azaz a mese nem tetszik neki. Csak a feladat nagyságához, minőségéhez alkalmazkodó befejezés harmonizál s kelti fel a tetszés érzelmét.

A mese s általában cselekvény esetén lélektani hatás szempontjából való felfogása tulajdonképpen a gyermek lelkében végbe menő *lelki folyamatot* tár elénk, oly folyamatot, mely csak a maga teljes, s szét nem bontható egységében eredményezi az *esztétikai hatást*, melyben az egyik rész sem lehet el a másik nélkül.

Mennyiségileg az első rész, az, amelyikben az értelmi motívumok a túlnyomóak, hosszabb ideig tart, mint az az értelem munkájának mivoltából következik, épen úgy, amint a második, az érzelmi rész, ugyancsak az érzélem természetéből kifolyólag csak rövid ideig tart az elsőhöz viszonyítva.

Az esztétikai érzélemnek eddigi vizsgálata s eredménye a gyermek lelkületében találta meg a magyarázatát s ezért szubjektív természetű. Másik okát a művészi alkotás objektív mivoltában, azaz abban a forrásban találhatjuk meg, melyből a tetszés a gyermek hangulatába átszűrődött. A mese, a közvetítő költő, a gyermekre nézve az objektív ok; a művészi alkotás lényege abban állván, hogy a költő a maga esztétikai érzelmét mese (szemlélet) alakjában juttatja a műélvezők lelki hangulatába. Akként tehát a művészi élvezet a művész érzelméből indulván ki, az érzékelhető közvetítés révén jut az élvező lelkületébe, ahol mint hasonló vagy azonos érzélem fejeződik be. S mint ilyen szintén egységes az érzélem tekintetében, ez adja az *érzelemlközösség* jellegét, s mint ilyen a művészi hatás legfőbb kritériumát.

Felfogásunk alapján, mely a tanítást épen közvetítése révén jelzi művésziének, már most szükségszerűen következik a tanításra nézve 1. az *érzelem közösségének*, 2. a *tanítás művészi egységének a szükségése*.

Mindkettő művészeti kellék, különösen az első, mely a tanító és tanítványok érzelmi közösségére vonatkozóan első sorban függ a tanító egyéniségétől, (amire jelenleg nem térhetünk ki) s ez leginkább a tanítás külső alakjára vonatkozik; a másik már inkább tárgyi sajátság s azért érintkezése van a tanítás methodikájával is.

A tanítás művészi *egysége* azon felfogásunk alapján, hogy az érdeklődést csak *feladat* kitűzése kelti fel s az esztétikai érzélem, a tetszést csak a sikeres *megoldás* váltja ki, megköveteli a *tárgy anyagának feladat*, illetőleg *cselekvény alakjában való feldolgozását* a tanító részéről a gyermek tárgyi érdeklődésének fokához mérten

és a tantárgy anyagának természete szerint. Természetes, hogy az jobban sikerül a humán tárgyaknál, mint a reáliáknál.

A művészi egység fogalma nem fedi teljesen a tantárgy methodikai egységének fogalmát, sőt művészi hatásról lévén szó, keretei sem azonosak mindig egymással. A methodikai egység kiválóan a logikai kapcsolatok világosságára törekedvén, a tudatban való megrögzítést s elevenné tételt célozza s végeredményében juthat csak a magasfokú értelmi szépnak érzékeltetésére akkor, mikor a növendék fejében a dolgok ismerete a maga teljes egészében felvillan. A methodikának induktív eljárása közelíti meg legjobban az értelmi összefüggésben, a közös vonások felismerésében rejlő „intellektuális“ szépet, ha lehet így nevezni az örömrzésnek ezt a fajtát.

A tanítás művészi egysége inkább arra szorítkozik, hogy az anyag részleteinek olyan egymásutánt biztosítson, mely az érdeklődés felkeltésének intenzitásában ér el fokozatosságot, hogy aztán a természetszerű megoldással idézze fel a tetszés érzését. Finom tanítói művészi érzék hiányában mesterkeltté válhatik ez a művészi anyagrendezés különösen azáltal, hogy oly epizódjellegű mellékes dolgokat sző bele menetébe, melyeknek célzata azonnal világossá nem válik.

Az egység fogalmában természetszerűleg benne van az arányosság és teljesség fogalma mint oly követelmények, melyeket a methodika is megkíván. Különösen fontosak ezek a követelmények egy-egy tanítás anyagára nézve, hogy a gyermek maga megérezze az anyag összetartozandóságát s azt, hogy ma erről tovább folytatni, vagy újat kezdeni nem lehet.

Az anyagnak ez a belső konstrukciója fejleszti a gyermekben a művészi alkotás részeinek az egészhez való összhangzatos-sága iránti érzékét, esztétikai magyarázat nélkül kifejlődik benne a tudatos műremek megérzése és megértése, ami a művészi nevelés szempontjából elérhető eredmények között a legvégső cél.

Értékes munka volna már most a gyakorló iskola eddigi, túlnyomóan methodikai szempontjai mellé az egyes tárgyak, különösen a reáltárgyak és kézügyességi tárgyak anyagának feldolgozásánál az esztétikai szempontokat is figyelemre méltatni, nem elégedvén meg azzal, hogy a reáltárgyaknál a természet maga nyújtja a művészi élvezetet a gyermeknek, miként a rajz és zene is a maga anyagával, hanem arra törekedvén, hogy lehetséges-e s miként ezeknél a tárgyaknál is a tanítás belső konstruk-

turájánál a fenti művészi szempontokat érvényesíteni. A dologba való elmélyedés nyitját adná módszeres és esztétikai tanításnak, szoros érintkezését, sőt talán az alkotó munkának nevezett tanítási módnak az esztétikaival való közös forrására vezetne.

Hallottam már esztétikai értékű tanításokat minálunk Magyarországon, külföldön, Jénában, Rein gyakorlójában is, nemcsak történeti jellegűeket, de a természettudományok köréből annak bizonyosságául, hogy a tanítás esztétikai elveit szélesebb körben lehet érvényre juttatni, mint az ember gondolná.

Dr. Novy Ferenc.

Szociális vonatkozás a mennyiségtan tanításában.

A tanítás helye: A népiskola VI. osztálya.

A tanítás anyaga: Összehasonlítás a tőkének takarékpénztárba való elhelyezése és üzletbe való fektetése között.

Szemléltetési eszközök: Takarékpénztári betétkönyvecskék.

Módszeres eljárás:

A tanítás középpontjába egyik III. osztályu tanítványom K. J. családját állítom.

A tanítást megelőző szemlélet: K.-ék háztartásának megtekintése.

Célom tanításomba szociális vonatkozásokat vinni és azokat kellőképpen kidomborítani. E cél érdekében kerülnek szóba a következők: A vagyonszerzésnek egyik feltétele a takarékoság (jól megkülönböztetendő a fukarságtól). A takarékoság feltétele: a szorgalmas munka és az előrelátás.

Előkészítés: A kirándulás eredményeképen megállapítjuk, hogy K. családja hat tagból áll, az apa városi szolga, kinek 80 K havi fizetése és szabad lakása van.

Megállapítjuk továbbá, hogy K.-nak csinos lakóháza van, mellette tágas udvar, azon melléképületek, sőt a ház mellett, a Béga partján, darabka szántóföldje is van.

Észrevétem, hogy a mai viszonyok között 80 K oly kevés, hogy abból egy hat tagból álló család *rendesen* megélni nem tud. Pedig K.-ék bár egyszerűen és szegényesen, de azért mégis *rendesen* élnek. Sőt az apa két fiát a polgári iskolába is járattja. A nagyobbik pedig már egy építőmester irodájában rajzoló.

A cél kitűzése (probléma alakjában): — Fiuk, miképpen lehetséges ez? — Erre kell nekünk a mai órán megfelelnünk!

Tárgyalás: Ismételjük csak, a mai életviszonyok között egy hat tagból álló család havi 80 K jövedelemből *rendesen megélhet-e?* Egy ilyen családnak legalább mennyi havi jövedelemre van szüksége? (140 K-ra.) Ámde K.-ék családja mindig hat tagból állott? Kezdetben az csak hány tagból állott? Amikor a család megalapításakor az még csak apából és anyából állott (körülbelül 18 évvel ezelőtt), minden jóval olcsóbb volt. Igaz, hogy akkor K. bácsinak a havi jövedelme is kevesebb volt (60—70 K), de mivel csak ketten voltak, ebből a kisebb jövedelemből is elég könnyen megélhettek.

Hanem K. és a felesége gondolkodó emberek voltak. Eszükbe jutott, hogy amíg csak *ketten* vannak és amíg *egészségesek* és semmi baj, csapás nem éri őket, jövedelmükből könnyen és jól megélnek. De ugyanekkor eszükbe jutott az is, hogyha Isten megáldja őket, nem mindig maradnak ketten, hanem mi történik a családdal? És eszükbe jutott az is, hogy egyetlen ember sem mentes a bajtól. Nagyon jól tudták, hogy ez esetben a rendes havi jövedelem nem lesz elegendő. S lássátok, ők már kezdettől fogva iparkodtak, hogy maguknak későbbre nagyobb jövedelmet biztosítsanak. Tehát mintegy előre néztek, ezért milyenek nevezhetjük őket? (*Előrelátók.*) Vajjon mi módon gondoskodtak ők már akkor arról, hogy szükség idején több jövedelmük, kis pénzük legyen? (*Takarékoskodtak.*) Hogyan? Bizonyára nem egyszer megtörtént, hogy foltos cipőjük és foltos ruhájuk a folt mellett újból kiszakadt s szerettek volna új cipőt, új ruhát venni, de gondolták: ez a cipő, ez a ruha elbir még egy foltot. ezzel is megtakarítunk valamicskét. És helyesen cselekedtek? *Egyszerűen, szegényesen, foltos ruhában járni nem szégyen. Csak gondozott, tiszta legyen az!* Bizonyára nem egyszer megtörtént az is, hogy pecsenyét és finom tésztát szerettek volna enni, de nem ettek, hanem beérték egy darab szalonnával, stb. Helyesen cselekedtek-e? *Egyszerű, izletesen elkészített, tápláló eledel a legegészségesebb!* Lám, K.-ék így takarékoskodtak s napról-napra eltehettek 1—2 huszfillérest. Tehát hétről-hétre mennyit? És ezt igen helyesen, igen jól cselekedték. Az ilyen jó cselekedetnek a neve *erény*. Megismerkedtünk tehát egy emberi erénnyel, melyik az?

Hogy K.-ék minél többet gyűjtsenek, az apa szabad idejében a főorvos úrnak apró szolgálatokat tett; ezekért mit kapott? De a néni sem volt ám tétlen. Az meg otthon szorgoskodott a barom-

fiakkal, no meg aztán kissé kertészkedett is. Ime, mi a takarékos-ság-nak egyik feltétele? (*A szorgalmas munka.*)

Ámde K.-ék másképpen is elérhették volna azt, hogy minél több pénzt megtakarítsanak. Megtehették volna azt is, hogy rongyosan járnak, pusztán kenyéren meg krumplin élnek és egyre csak kuporgatják és gyűjtik a filléreket és koronákat. De ez a túlságba vitt takarékos-ság már nem jó cselekedet, már nem erény, hanem bűn. Mi a neve? (*Fukarság.*) Fiuk, legyünk takarékosak, de azért óvakodjunk a fukarságtól.

Szorgalmas munkával és takarékos-sággal sikerült K.-éknak az első években kb. 400 K-t megtakarítani. Ekkorra azonban már 3 gyermekük is volt; sőt az egyik már iskolába is járt, (éppen hozzám). Könnyű megmondani, hogy a rendes havi jövedelem azzal a kis mellékes jövedelemmel együtt elegendő volt-e még a családnak rendes megélhetésre? *Volt 400 K megtakarított pénzük.* Miképpen biztosíthatnak maguknak havi több jövedelmet? Gondolkozzunk!

Talán újabb munkát vállalhattak? Miért nem? (Mert már amugy is alig volt szabad idejük.) Talán a gyermekek segíthettek keresni? Miért nem? (Mert még kicsikék voltak.)

Mit szoktunk tenni a megtakarított pénzzel? (Betesszük a takarékpénztárba.) Helyes. A takarékpénztárakban mekkora kamatláb mellett kamatozik pénzünk? (4-es, 5-ös kamatláb mellett.) Számítsátok ki, hogy ez a 400 K 5-ös kamatláb mellett egy évre mennyit kamatozik? (20 K-t.) Tehát 20 K többjövedelem *egy egész évre!* Segít ez a bajon?

Tehát nem marad más választás, a pénzzel azt kell tenni, amit a gazda, az iparos, a kereskedő tesz. Mit? (Dolgozni. Üzletet kezdeni.) Más szóval: *üzletbe fektetni.* Ámde miféle üzletbe fektessék? Nem is kellett sokáig gondolkozniok. K. és felesége faluhelyen nevelkedtek; ott pedig majd minden házban mit tartanak? (*Állatokat.*) Ők igen sokszor látták, hogy miképpen kell az állatokat gondozni, etetni, stb. Sőt maguk végezték is ezt a munkát. Tehát melyik foglalkozáshoz értettek? A házi állatok közül melyiknek tartása jár legtöbb haszonnal? Melyik a tehéntartásnak egyik feltétele? (Érteni kell hozzá.) Ámde a tehéntartáshoz egyéb is szükséges. Mi? (Istálló, udvar, kis szántó föld a takarmány termesztéshez.) Helyes. És még valami, ami minden üzlethez szükséges! (*Péns.*) *Tőke.* Már most K.-éknál megvoltak-e ezek a feltételek? Így tehát könnyű kitalálni, hogy miféle üzletbe fektették megtakarított pénzeszkőjüket. Természetesen a tehéntartásnak a fennebb felsorolt

feltételeken kívül még egy fontos feltétele van. Minden üzlethez értelmén és pénzen kívül még valamire van szükség. Mire? (*Munkára.*) Tehát K.-éknak még mit is kellett vállalniok? Ámde egy-két jószág tartása nem túlságosan sok munkával jár. Szorgalmas ember úgy osztja be magának a munkát, hogy erre is idő és sor kerül. Az bizonyos, hogy K. bácsi és néni reggel már négy órakor talpon vannak és este is kissé tovább maradnak fenn. *No de mit nem tess a szülő jó gyermekeért!* De amikor K.-ék elhatározták, hogy tehenet tartanak, a munkán kívül egyebet is kellett vállalniok. Mit? Azt mondták, hogy a tehentartás haszonnal jár. Ámde a tehenet tartó embert nem érheti csapás? Az állat megbetegedhetik és nagy veszteséggel kell eladni, elpusztulhat, stb. (Bár ez ellen biztosítással lehet némiképen védekezni.) No lám, K.-ék a munkán kívül az esetleges kárt, veszteséget is vállalták. Vállalkoztak tehentartásra, mert tudták, hogy ez a foglalkozás rendszerint mivel jár? (Haszonnal.) *Vállalkoztak*, tehát milyen emberek voltak? (*Vállalkosó emberek.*) Ezt más szóval úgy mondjuk, hogy volt bennük *vállalkozási kedv, szellem.* És a tapasztalat azt mutatja, hogy rendszerint az olyan emberek boldogulnak, akikben van *vállalkozási szellem.*

Itt van K.-ék példája. Vásároltak egy pirostarka tehenet 360 K-ért. És az a tehen egy év alatt 162 K tiszta jövedelmet hozott. 360 K egy évre 162 K-t hozott! *Ime a vállalkozási szellem áldása!*

Mennyit fektettek bele a tehentartás üzletébe? Mi ez a 360 K? S ez üzletbe fektetett tőke mennyi tiszta jövedelmet hozott egy évre? Mi ez a 162 K? Ismételjétek tehát, a tehentartás üzletbe fektetett 360 K mennyi kamatot hozott egy évre? És ezzel szemben a takarékpénztárba elhelyezett 400 K, ha jól kamatozik, tehát 5-ös kamatláb mellett, mennyit kamatozik egy évre? Mennyivel több 162 K? Ebből már lehet 3—4 gyermeket is ruházni!

Számítsátok ki, ez a 162 K mennyivel szaporítja a havi jövedelmet! (13 K-val és 50 fill-rel.)

Lássuk csak, ha K.-ék ezt a pénzt takarékpénztárba tették volna, még pedig mondjuk Temesvár legrégibb, leggazdagabb, legbiztosabb takarékpénztárába, az mennyit jövedelmezett volna! Itt az Első Temesvári Takarékpénztár egy betétkönyve, mely mutatja, hogy 4-es kamatlábat fizet. Már most számítsátok ki, hogy az a 360 K 4-es kamatláb mellett egy évre mennyit jövedelmezett volna! (14 K 40 f.)

És mégis vannak emberek, akikben nincsen semmi vállalkozási szellem. Az ilyenek így beszélnek: Minek fektessem pénzemet

üzletbe. Takarékpénztárba teszem. Ott biztosabb is, meg azután semmi dolgom, sőt gondom sincsen; mindössze félvényként a takarékpénztárba kell mennem a kamatokért. Amelyik ember így gondolkozik és tesz, az milyen ember? (*Túlságosan félénk, igen nagyon kényelmes, sőt tunya, rest.*) A túlságos félénkség, a nagy kényelemszeretet és a tunyaság pedig korántsem erény, hanem miféle emberi tulajdonság? (Hiba. Bűn.) Tehát a vállalkozási szellemmel szemben mely emberi tulajdonságok állanak? (*A túlságos félénkség, a nagy kényelemszeretet és a tunyaság.*)

De lám, K.-ék megtakarított pénzüket más üzletbe is fektethették volna. Pl. Kezdhettek volna virágkertészetet, avagy adóssággal nyithattak volna szatócsboltot, stb. stb. De nem tették. Vajjon miért nem? (Mert nem értettek hozzá.) Van olyan ember is, aki derűre-borura vállalkozik mindenre, de az ilyen rendszerint megjárja, megbukik. Tehát ha vállalkozunk is valamire, mindig hogyan tegyük azt? (*Megfontolva, okosan.*)

Összefoglalás: K.-ék hogyan élnek? (*Megelégedetten, boldogan.*) Egyszóval: *boldogulnak.* És boldogulásukat többek közt mely erényeiknek köszönhetik? (*A takarékoságnak és okos vállalkozási szellemnek.*)

Begyakorlás és alkalmazás: Nektek is, ha majdan boldogulni akartok, milyeneknek kell lennetek? (*Takarékosoknak és okosan vállalkozóknak.*) Kivánom is, hogy azok legyetek!

Példát az egyszerű ember életéből. (Sertés tartása, varrógép vásárlása.) A tanítás végén a tábláról a számtani füzetbe írják:

Szorgalom,	Üzlet.	Takarékpénztár.
előrelátás.	Vállalkozási szellem.	(Túlságos félénkség,
Takarékosság.	360 K — 162 K	kényelemszeretetet,
(Fukarság.)		tunyaság.)
		360 K — 1440 K.

Tanításomban általában induktíve jártam el s az ismereteket maguknak a tanulóknak kell megállapítaniuk.

Az egész tanítás ezen az elven épült fel: A életből — az életnek.

(Temesvár.)

Schön István.

Előkészítés.

Tárgy. Az alkotó munka szerepe a földrajztanítás szolgálatában.

Tétel: a Magas-Tátra (Homokmunka).

Osztály: a népiskola IV. osztálya.

Előkészített: egy IV. éves tanítónőjelölt.

Megelőző utasítások.

Párbeszédés alakban megállapítottuk, hogy: 1. mi különbség van a cselekvő szemléltetés és az alkotó munka között; 2. mi különbség van az alkotó munka és a slöjd között s e kettő hol találkozik egymással. Ennek alapján az eljárás is mindenkor más és más. Ha ezen eljárásokat a jelen tételre alkalmazzuk, úgy különféle eljárási módokat állapíthatunk meg.

1. A tanító dolgozik s a gyermekek a tanító munkáját figyelik, azonkívül esetről-esetre párbeszédés alakban kifejtett utasításaikkal irányítják. Ez esetben a gyermekek bizonyos mértékig passzívításban vannak.

2. A tanító is dolgozik, a gyermekek is dolgoznak. A vezető gondolatokat a tanító s a gyermekek közösen állapítják meg. Emellett a gyermekek aktivitása lép előtérbe.

3. A tanító megállapítja az irányító gondolatokat s a *megalkotást teljesen a gyermekekre bizza*. Ebben a munkában jut igazán kifejezésre a gyermek képzelőtehetsége, alkotó ereje. A jelölt eljárásában e harmadik eljárási módot követi.

A jelölt tudomásul vette, hogy az előző földrajzi órán a Magas-Tátrával foglalkoztunk. Képekben szemléltetve már megismerkedett a Tátra szépségeivel s így előáll a jelölt félórás tanításának a tárgya: *az eddig tanultak alapján hogyan képzei el a gyermek a Magas-Tátrát.*

Módszeres eljárás.

Észrevéttetem a jelölttel, hogy tanítása három részből fog állani. Az első részben felújítja a már megszerzett ismereteket, tehát *irányítja* a gyermekeket. A második részben a tanulók dolgoznak s a tanító csupán figyel. A gyermekek között járkálva (velük egyáltalában nem értekezve) figyel a munkát s gyűjti azokat az adatokat melyeket a munka utáni megbeszélésre alkalmasaknak talál. A harmadik részben következik a gyermekek munkáinak az értékelése.

1. *Irányítás.* A tanító a múlt órán tanított Tátrára tereli a gyermekek figyelmét. Elmondhatja velök, amit a Tátra szépségéből

megjegyeztek. Így képzeletben megjelenik előttük a Tátra hóborított magas csúcsa, az alsó részt borító hatalmas erdőség, az erdő-öv felett lévő kopár sziklás rész, a magasban levő tengersizemek, zuhatagok, patakok, nyaralók. Kitűzi a célt, melynek értelmében mindenki alkossa meg a Magas-Tátrát olyannak, aminőnek elképzei.

2. *A munka.* Tanító kiosztja a munkához szükséges eszközöket: homokosládát, melyben a homok annyira meg van vizezve, hogy tapadjon: fehér krétát, melyet a magas csúcs tetejére kaparhatnak és így a havat ábrázolhatják: ollót, kék papírt a tavak, zuhatagok, patakok kivágására: kisebb-nagyobb kavicsokat szikláknak, apró zöld pálcikákat az erdők jelölésére s papírból kivágott apró házakat, melyeket az előbbi napon a gyermekek egy csendes foglalkozású órán maguk vágtak ki. — Ezután megkezdődik a gyermekek munkája.

3. *A munka értékelése.* Az elkészült munkákat egymásmellé lerakattjuk. Felhívtam a jelölt figyelmét, hogy először a gyermekekkel értékeltesse a munkákat s azután értékelje ő maga. (Aki ilyen munkát nem látott, nem is hinné, hogy némelyik gyermek milyen igazán gyönyörűnek mondható munkát alkot. A múlt évben a kísérleti pszichológiai tanfolyamon résztvevő tanárok épen ezen jelölt tanítását hallgatták meg s maguk is látták a gyermekek munkáját.)

A gyermekekkel való értékelés e két kérdés körül mozog: „Melyik tetszik? Miért tetszik?” A tanító értékelése tulajdonképen nem egyéb, mint a tanulók munkája közben szerzett tapasztalatainak a feldolgozása. Azonban ez is a gyerekek bevonásával történik. Ha valamit nem jól fogott fel a gyermek, annak okát is adassuk.

A jelölt a tanítás tervét az előzetes megbeszélés alapján a következőképen állapította meg.

Tervezet.

I. *Irányítás.* A Magas-Tátra szépségeinek felidézése. — Célkitűzés.

II. *A tanulók munkája.* (A tanító figyelmezteti a munkát s a megbeszéléshez anyagot gyűjt.)

III. *A végzett munka értékelése:*

a) a gyermekek ítélete.

b) a tanító ítélete.

U. A.

Külföldi szakközlönyeinkből.

Die Stimme (Berlin). 6. évf. 327. és köv. 1. *Art M.*: „Az iskolai énektanítás jelen állása“. A címben jelzett fölolvadás vázlatát az alábbiakban adjuk: Az éneklés művészi foglalkozás. Az iskolai éneklésnek is ez alapra kell helyezkednie. Az iskolai énektanítás célja: a zenei hallás fejlesztése, a rhythmusérzék fölkeltése és ápolása, a hangtalálás bizonyos fokig leendő fejlesztése, a zenei izlés nemesítése. A földolgozandó anyag a népiskolában megsabott számú karének, nép- és népies ének szabatos előadásának elsajátítása; a magasabb iskolákban az említett anyagon kívül a magasabb ének- és hangszerművek szépségeibe való behatolás. Tanítás közben főgond fordítandó a hangképzésre, melynél a gyermek hangterjedelme különös kiméletben részesítendő és mind a terjedelem föl vagy lefelé való továbbfejlesztésénél, mind a nagyobb hangcső alkalmazásánál az intézeti orvos is szóhoz jusson. Énekeltetésnél szigoruan ellenőrzendő a helyes lélekzetvétel; a dalszövegnél úgy a magán- mint a mássalhangzók kifogástalan hangoztatása. A rhythmusérzék fejlesztésére kiváló szolgálatokat tehetnek az ütemreléptetés, az ütemzési gyakorlatok. A *Jacques-Dalcrose*-féle törekvések minden iskolánál megszívlelendők. Az elméletből a népiskolának minél kevesebbet. Ugyanitt a főhelyet az *egyszólamu éneklésnek* biztosítsuk, ritkán a két- és még ritkábban a háromszólamunak. Utóbbi időben az énektanításra az állami hatóságok nagyobb figyelmet kezdenek fordítani. Így a porosz kormány 11 énektanfelügyelői állást rendszeresített. Ennyit *mostanról. Fövére nézve főkövetelményeik*: 1. Az énektanítók kellő kiképzéséről való gondoskodás. 2. A tantermekben e tárgyra heti egy óránál több idő szakítandó. 3. A hangjegyszerű énekléssel semmi körülmények között sem szabad teljesen szakítani. 4. A kellően képesített tanítónak a módszer alkalmazásában lehetőleg szabad kéz adandó. 5. A gyermek hangszerének fejlesztése, ápolása az oktatás előterében álljon.

Het Schoolblad (Gröninga). 41. évf. 1345. és köv. 1. *Kuiper G.*: „Tornatanításunk ujjszervezése s a légzési tornázás“ címen terjedelmes tanulmányt közöl. A vonatkozó reform-mozgalom történelmi fejlődésének előadása s az egymástól eltérő javaslatok ismertetése után közvetítő indítványát e főtételbe foglalja össze: „A német, holland meg a svéd tornázásból egy szerves egész alkotandó“, különös figyelemmel a) ama gyakorlatokra, melyek az ifjusági játékok-

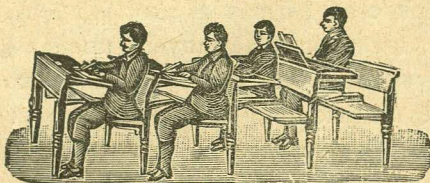
nál is alkalmazást nyerhetnek; *b*) a leckék csoportosításánál azoknak sokoldalúságára s főleg a légzési gyakorlatokra. *Mellőzendők a svédgyakorlatokból* mindazok, melyeknek *a*) tanfolyamszerű beosztása nem eszközölhető; melyek *b*) egymástól oly csekély mértékben különböznek, hogy észbentartásuk csak hármasszoros gyakorlás nyomán várható és így a velük leendő foglalkozást könnyen unalmassá tehetik; végül azok, amelyek *c*) vagy nagyon összetettek, vagy olyan gyakorlottságot és erő kifejlesztést követelnek, hogy ezek miatt osztályonként és főleg az elemi oktatásnál alkalmazásba nem vehetők.

Education (Boston). 33. kt. 27. és köv. I. *Geddes* J. tanár és *Tesson* L. M. újságíró és nyelvtanár: „*Modern nyelvek oktatása élőbeszéd útján*“. A címbeli közlemény szerzőinek egyike (*Tesson*), néhány évvel ezelőtt Bostonban egy nemzetközi ligát alkotott. A liga intézősége véglegesen Washingtonban van elhelyezve. Megalkotására az a tapasztalat szolgáltatott okot, hogy az amerikai iskolák mostanság az idegen nyelveket is úgy tanították, mint az u. n. ó-klasszikus nyelveket (görög, latin), vagyis ilyen egymásutánban: *a*) *nyelvtan*, *b*) *olvasás* (fordítás), *c*) *beszéd*. Ellenben a liga tanítástervezete az európai — nálunk is ismeretes — „*Direkt módszer*“ útján szerezhető tapasztalatokra támaszkodva, a teendőket sorát teljesen megfordított egymásutánban állapítja meg (*beszéd*, *olvasás* (fordítás) és *grammatizálás*) és szerinte a modern nyelvek tanítása az említett sorozat figyelembe vétele mellett már az elemi oktatás felső fokán, vagy annak közvetlen közelében, t. i. a polgári iskolánál megkezdhető, mint ezt a portugál köztársaság népoktatási törvényjavaslata is jelzi („*Néptanítók Lapja*“ egyik utóbbi számában). Hogy miért kell a kitűzött nyelvtanítás céljának elérése végett *ligát* alkotni, ennek megokolásául hivatkoznak a közlemény szerzői amaz ismert modern gyakorlatra, hogy ipari, kereskedelmi közös törekvések sikerének biztosítása végett szindikátusokat szokás alkotni. Modern nyelvek oktatása is bizonyára van olyan jelentős cél, mint az előbb említettek; észszerű dolog tehát, hogy sikere érdekében modern intézkedést vegyünk alkalmazásba.

A közlemény derekas részét az eddigi és a direkt, módszerű nyelvtanítás között észlelhető különbség részletes föltüntetése alkotván, említett szerzők a fölszólalást a következő kijelentéssel fejezik be: „*Mindaddig, amíg hazánkban az élőnyelvek tanításánál a görög és latin nyelvtől öröklött módszerrel haladunk, teljesen ki van zárva annak lehetősége, hogy Amerikának jó modern-nyelvészei legyenek.*“

Sándor Domokos.

•FEIWEL•LIPÓT•UTÓDAI•

- Budapest, IX. Ipar-utca 4. szám
- aug. 1-től X. Kolozsvári-utca 13.
- Mindennemű iskolapadok, iskola-
- torna- és óvoda-berendezések és
- szabad. gyermekpadok gyártása.
- ■ ■ ■ Árjegyzékkel készséggel
- szolgálunk ingyen és bérmentve.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

Stowasser János

esász. és kir. udvari szállító.

A m. kir. operaházi tagok, a m. kir. zeneakadémia, a budapesti színházak stb. szállítója, a hangfokozógerenda és a Rákóczi tárogató feltalálója.

Főüzlet: **Budapest** Gyár: **Öntőház-utca 3.**
 II. Lánchíd-u. 5.

♦♦ E szakban Magyarország legnagyobb hangszergyára. Ajánlja saját gyárában készült hangszereit ♦♦

ugyszintén hurokat és hangszer alkatrészeit. Iskolahegedűk 4 forinttól. Harmóniumok 35 forinttól. Árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

Az Én Újságom

Képes gyermekhetilap.
 Szerkeszti Pósa Lajos.

Ára negyedévre
 2 kor. 50 fillér.

A hajhullás oka és megakadályozása :

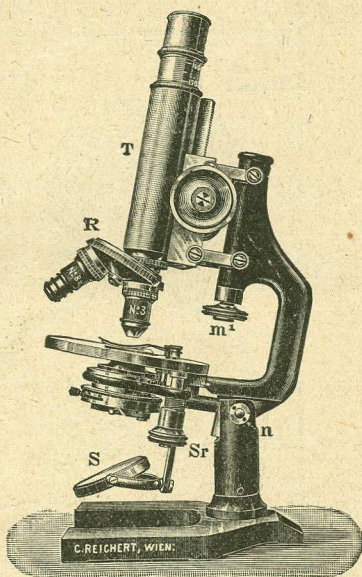
A haj kihullásának sokféle oka lehet. Oka lehet : fertőző betegség, vérszegénység, idegesség. Leggyakoribb oka azonban a fejbőr megbetegedése. A fejbőrnek pedig különösen az a betegsége, melyet korpázásnak neveznek. A fölszaporodott korpá összenyomja, elsorvasztja a hajszálakat. A korpás fejbőrön azonfelül baktériumok is telepednek meg, melyek ugyancsak pusztítják a haj gyökerét. Ha tehát a haj kihullásának elejét akarjuk venni, fejkorpa képződését kell megakadályoznunk. Ha pedig a már megindult hajhullást meg akarjuk állítani, a korpától kell a fejbőrt megtisztítanunk. — Legjobbnek bizonyult erre a célra a

PETROL EGGER

Petrol Egger a legalkalmasabb hajápolószer állandó használatra. Ára 2 korona 40 fillér. Keszíti: Dr. Egger Leó és Egger J. gyógyszerészeti és vegyészeti gyára, Budapest VI. Révay-utca 12

Aki rendszeresen használja ezt a hajszeszt, annak soha fejkorpája nem lesz és így nem is fog soha hullani a haja. Akinek pedig korpás a bőre és azért hull a haja, az csak dörzsölje be párszor a fejbőret ezzel a szesszel és rövidesen el fog tűnni fejről a korpá és el fog állani a hajának a hullása. A Petrol Egger minden más eredetű hajhullást is megszüntet, mert erősíti, edzi a fejbőrt és alkalmassá teszi arra, hogy új hajszálakat növesszen.

REICHERT K. CÉG TULAJDONOS: REIMANN GYÖRGY

BUDAPEST VIII.,
ULLÓI-UT 12. SZ.

Elsőrendű mikroszkopiumok, mikroszkopikus segédeszközök és boncolóeszközök, mikrotomok, polarizáló készülékek stb. Vetítőkészülékek (a különböző vetítésekhez munka közben könnyen változtathatók.)

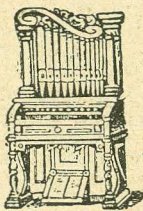
Új eszközök: Ultra-condensorok, (bármely mikroszkopiumra felszerelhetők) amelyekkel a legkisebb élőlények könnyen láthatók.

Mikroszkopiumok kezdők számára, egyszerű kivitelben, amelyek később a legtökéletesebben felszerelhetők.

Külön árjegyzéket kívánatra díjmentesen küldök.

Előnyös fizetési feltételek.

◆ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDSZERŰ
◆ HARMÓNÍUMOKAT ◆ VALAMINT EURÓPAI
RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT
PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig. PEDÁLOS HARMÓNÍUMOK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelkészeknek és tanítóknak külön százalékgondmény! Részletfizetésre is. Elismert kitűnő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianínókról.

MAGYAR LÁNYOK

KÉPES HETILAP FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA. SZERKESZTI TUTSEK ANNA

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY NEGYEDÉVRE 3 KORONA
MUTATVÁNSZÁMOT KIVÁNATRA INGYEN KÜLD A
KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16